

ЧЕРВОНА КНИГА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ТВАРИННИЙ СВІТ

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

ЧЕРВОНА КНИГА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ТВАРИННИЙ СВІТ

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДОВІДНИК

Вінниця
ПрАТ «Вінницька обласна друкарня»
2017

УДК 502.172:592/599 (477.62)

ББК 28.088 (4УКР-4ДОН)

Ч - 45

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Ч – 45 Червона книга Донецької області: тваринний світ. Науково-інформаційний довідник / За ред. В.Д. Залевського (безхребетні), О. І. Бронскова (хребетні). – Вінниця:

ПрАТ «Вінницька обласна друкарня», 2017. – 452 с.

ISBN 978-966-

Наведені відомості про 374 види рідкісних і зникаючих тварин Донецької області (серед яких 189 видів занесені до Червоної книги України та 185 – підлягають особливій охороні у межах області). Для кожного виду наводяться таксономічна належність, природоохоронний статус, ареал розповсюдження та поширення в країні та області, чисельність і фактори, що загрожують існуванню виду, біологічні особливості, заходи, що вживаються з охорони та такі, що слід запровадити. Видові нариси проілюстровано фотографіями та картосхемами розповсюдження виду в області, де наводяться відомості з літературних джерел і оригінальні дані авторів нарисів.

Для зоологів, працівників природоохоронних структур, співробітників лісового та мисливського господарства, викладачів вузів, студентів, вчителів, школярів та широких кіл громадськості.

Red Data Book of Donetsk Region: Animals. Scientific information guide / Editor by V.D.Zalevskiy (Invertebrata) and A.I.Bronskov (Vertebrata) – Vinnytsia: PJSC «Vinnytsia Regional Printing House», 2017. – 452 p. – In Ukrainian.

Information is provided on 374 species of rare and endangered animals in the Donetsk region (among which 189 species are included in the Red Data Book of Ukraine, and 185 are subject to special protection within the Region). Taxonomic affiliation, nature conservation status, distribution range and distribution in the country and the region, the number and factors that threaten the species, biological characteristics, adopted measures of protection and those that should be implemented are given for each species. Species essays are illustrated with color photos and distribution maps in the area, which provide information from literary sources and original information by authors of the essays.

The book is intended for zoologists, environmentalists, forestry and hunting workers, university lecturers, students, teachers, schoolchildren and the general public.

Автори та укладачі:

Андрющенко Ю. О., Бронсков О. І., Буй Г. О., Власенко В. М., Ветров В. В., Височин М. О., Годлевська О. В., Гольдін П. Є., Гончаров Г. Л., Грищенко В. М., Гураль-Сверлова Н. В., Дьяков В. А., Загороднюк І. В., Залевський В. Д., Зиненко О. І., Зуяков А. І., Клетьонкін В. Г., Куліш А. В., Мельниченко Б. Г., Молодан Г. М., Мосін Г. Г., Новіков О. О., Пилипенко Д. В., Погребняк О. І., Сідоровський С. А., Сіренко В. О., Скубак Є. М., Тараненко Л. І., Тімошенков В. А., Тупіков А. І., Шабанов Д. А., Шабанов О. В., Шам В. А., Шандиков Г. О., Чайка М. О.

ISBN 978-966

© Колектив авторів
© Департамент екології та природних ресурсів Донецької ОДА
© ПрАТ «Вінницька обласна друкарня», 2017
© Бронсков О., Чайка М. (макет мапи), 2017

СКОПА

Скопа

Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Скопові – Pandionidae

Монотипний вид, що належить до монотипних роду і сімейства.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – зникаючий. В регіоні – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

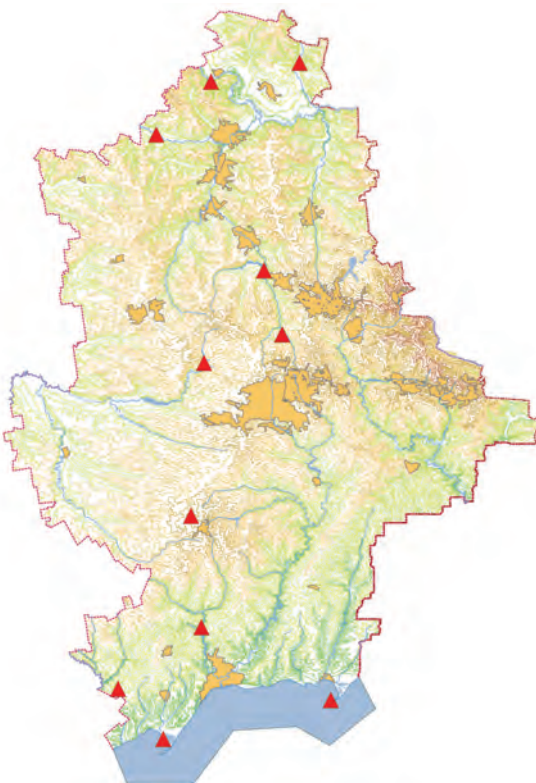
Зустрічається по всьому світу, крім Арктики і Антарктики. Вся територія України входить в гніздовий ареал виду. У Донецькій області зустрічається на водоймах по всій її території.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Скопа – лісовий вид, але її проживання тісно пов'язане з водоймами. Гніздиться на деревах, іноді на землі поблизу водойм, багатих рибою. В Україні гніздилась переважно в заплавах лісах, у плавнях з окремими деревами, набагато рідше в лісах інших типів, наприклад, байрачних.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Сучасна гніздова чисельність в Україні складає не більш 1-2 пар. На початку XX століття скопа гніздилась на півночі і заході Катеринославської губернії і в лісах по р. Сіверський Донець. У Маріупольському повіті зрідка зустрічалася на весняному і осінньому прольоті.

тах. У середині XX століття гніздилась в Теплинському лісництві. Тут було виявлено гніздо з кладкою з 3 яєць. В теперішній час в області не гніздиться. В останні десятиліття зустрічається порівняно часто на прольоті. Зрідка птахів відзначаються в літній час, переважно на півночі області. Негативно впливає фактор неспокою і вирубка старих дерев, придатних для гніздування виду, значне скорочення рибних запасів і забруднення водойм. Важливу роль зіграло знищення птахів мисливцями.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Пролітний вид. Весняний проліт на території області відмічається в квітні, осінній у жовтні. Іноді птахи зустрічаються і наприкінці весни, наприклад, зустрінуті два птаха в середині травня (14-15.05.2002) у Великоанадольському лісі. Гніздовий період починається з квітня. Відкладання яєць відбувається на початку травня. У повній кладці три, рідше два яйця. Насиджування триває 33-35 діб. Молоді залишають гніздо в кінці липня і до відльоту тримаються поблизу гнізда. Харчується рибою.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток II) та Вашингтонської конвенцій, CITES (Додаток II). Місця потенційно придатні для гніздування виду в області знаходяться на території природно-заповідного фонду.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Необхідно проведення роз'яснювальної роботи серед співробітників лісництв і мисливців. Проведення заходів з влаштування штучних гнізд у відповідних місцях.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Воинственский, 1960; Зубец, 1975; Зубаровський, 1977; Ветров, 1993; Писарев, 1994; Тараненко, 1998; Пилипенко, 1999; Тараненко, 2000; Дьяков, 2000; Коханов, 2000; Пилипенко, Дьяков, 2008; Гаврись, Химин, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І.

Автор: Пилипенко Д. В.

Фото: Домашевський С. В.

осоїд

Обыкновенный осоед

Pernis apivorus (Linnaeus, 1758)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

У світовій фауні 4 види. У фауні України та Донецької області – 1 вид.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У межах області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

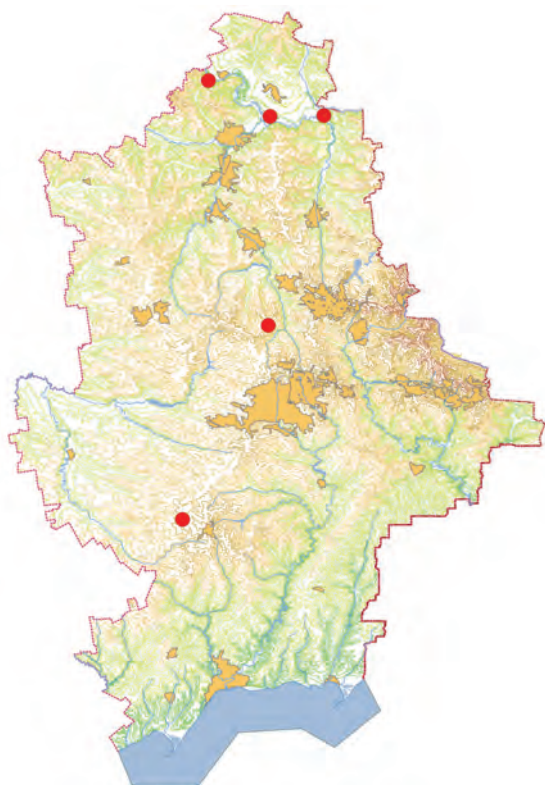
Ареал охоплює Європу, крім Крайньої Півночі; Передню Азію на схід до Астрабадської провінції Ірану; Західний Сибір до Алтаю. В Україні гніздиться в лісовій та лісостеповій зонах, а також, частково, в степовій зоні і в Криму. У Донецькій області відомо гніздування в лісах по р. Сіверський Донець і в штучних лісах Приазов'я. Під час прольоту зустрічається на всій території області.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Гніздиться в листяних лісах (нагірні і штучні діброви), переважно поруч з полянами або просіками. Але в гніздовий період зустрічається і в змішаних і байрачних лісах.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На початку XX століття був звичайним гніздовим видом на півночі регіону, а до його кінця став характеризуватися як нечисленний птах, що нерегулярно

гніздиться у лісах по р. Сіверський Донець. В теперішній час відомо, як мінімум, одне місце постійного, протягом останніх 10 років, гніздування виду в районі с. Богородичне Слов'янського району і ще одне, у Великоанадольському лісі, де в 2009 р. пара птахів успішно гніздилась і вивела одне пташеня. Крім того, в районі с. Райгородок та Дронівка неодноразово, протягом декількох років, відзначалися птахи в гніздовий період. Літні зустрічі були і в інших місцях. На даний момент наявна інформація дозволяє припустити гніздування 4-5 пар в Донецькій області. Практично по всій області осоїд зустрічається на прольоті. Негативно впливає зростаючий фактор занепокоєння та рубки догляду, не узгоджені з фахівцями, знищення мисливцями.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий перелітний вид. Шлюбні ігри спостерігаються з кінця квітня, іноді пізніше. Гнізда розташовуються на висоті 14-23 м, зрідка нижче. Відкладання яєць починається в третій декаді травня. Повні кладки з 2, рідше 3-4 яєць. Насиджування триває 30-32 діб. Виліт молодих відбувається з другої половини липня до початку серпня. Пік весняного прольоту припадає на травень, а осіннього – на серпень-вересень. Харчується осоїд комахами і дрібними хребетними тваринами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток I та II) і Вашингтонської конвенцій, CITES (Додаток II). Практично всі відомі та потенційні місця гніздування входять до складу ПЗФ Донецької області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Виявлення місць гніздування, проведення роз'яснювальної роботи серед співробітників лісництва і мисливців. Узгодження планів рубок з фахівцями.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Волчанецкий и др., 1954; Ветров, 1993; Тараненко, 1998; Пилипенко, 1999; Коханов, 2000; Попов, 2000; Дьяков, Пилипенко, 2007.

Особисті повідомлення: Ветров В. В., Дьяков В. А.

Автор: Пилипенко Д. В.

Фото: Бронсков О. І.

ШУЛІКА ЧОРНИЙ

Коршун черный

Milvus migrans (Boddaert, 1783)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 2-х видів роду, який об'єднує 6 підвидів. В Україні трапляється номінативний підвид – *M. migrans migrans*.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – вразливий. В Донецькій області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Гніздовий ареал виду охоплює велику територію, включаючи практично всю Європу, Азію, Африку та Австралію. Гніздиться практично на всій території України, за винятком Криму та високігорних районів Карпат. У Донецькій області поширений по всій території, але з різним ступенем зустрічальності.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Лісовий вид. Гніздиться в різних типах заплавних, байрачних і штучних лісів, навіть в лісосмугах. Важливою умовою існування виду є наявність неподалік водойм.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться близько 2 тис. особин. На початку ХХ століття був звичайним гніздовим видом на півночі регіону і рідкісним гніздовим на півдні. У середині ХХ століття відзначався у всіх типах природних лісів. У

цей же час почав освоювати штучні ліси. На теперішній час нечисленний гніздовий вид на півночі регіону, де гніздиться переважно в заплавних лісах, але в південному напрямку чисельність падає. На Донецькому кряжі та в Приазов'ї є рідкісним гніздовим видом, що ймовірно пов'язано з дефіцитом гніздових (Приазов'я) або кормових (Донецький кряж) біотопів. Приблизна чисельність оцінюється в 50-60 пар, причому третина (близько 20 пар) з них гніздиться в долині р. Сіверський Донець. Причини зниження чисельності виду на півночі області достовірно не відомі. Негативно позначається фактор занепокоєння, браконьєрство, несанкціоновані рубки. На півдні регіону чисельність незначно збільшується, що пов'язано із зміною таксаційних характеристик лісосууг.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий перелітний вид. Прилітає в кінці березня або початку квітня. Найчастіше сам будує гніздо на деревах. Кладка складається з 2-3 яєць. Інкубаційний період близько 38 днів. Осіння міграція починається в серпні і до кінця вересня практично закінчується. Харчується найрізноманітнішими тваринами, від комах і до дрібних птахів і ссавців, хоча важливе місце в раціоні займає риба. Останнім часом стали відзначатися регулярно особини які підбирають падаль вздовж автомобільних доріг.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Бонської (Додаток I та II) та Вашингтонської конвенцій, CITES (Додаток II). Охороняється на багатьох заповідних територіях Донецької області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Виявлення всіх гніздових пар. Роз'яснювальна робота серед співробітників лісництв і мисливців.

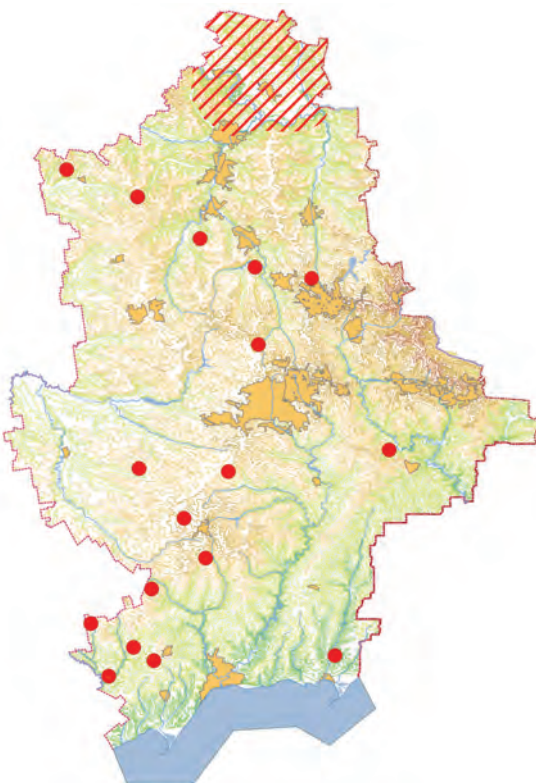
Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Волчанецкий и др., 1954; Ветров, 1993; Тараненко, 1998; Дьяков, Пилипенко, 2007; Пилипенко, 2008; Полуда, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Сиренко В. О.

Автори: Пилипенко Д. В., Дьяков В. А.

Фото: Уколов І. І.

ЛУНЬ ПОЛЬОВИЙ

Полевой лунь

Circus cyaneus (Linnaeus, 1766)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 9 видів роду; один з 4 видів роду у фауні України.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – рідкісний. На території Донецької області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

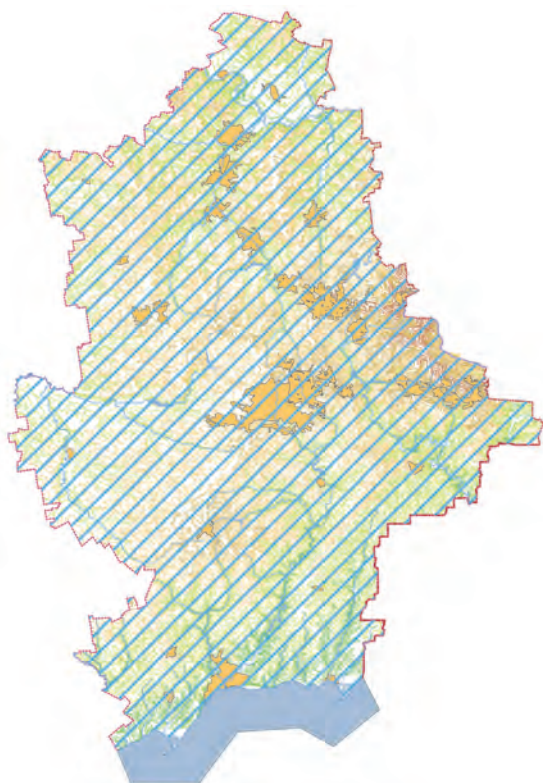
Північна Америка, Північ Європи і Азії. В Україні сучасний гніздовий ареал охоплює північно-західні області та північну частину Полісся. На решті території зустрічається під час міграцій або зимівель. У Донецькій області – пролітний і зимуючий вид всієї території. Взимку частіше зустрічається в південних районах.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Птах відкритих просторів. Під час зимівлі віддає перевагу природним біотопам, як то степові балки, заплавні луки, солончаки, але зустрічається і на ланах.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться не більше 10-20 пар, головним чином у Волинському Поліссі. У Донецькій області під час міграцій нечисленний, точна чисельність зимуючих птахів невідома, ймовірно, не перевищує 100

птахів. Іноді в найбільш сприятливих кормових місцях може утворювати скупчення, як 22.01.2015 р. на солончаках Білосарайської коси, де водночас годувалося 7 птахів. Чисельність лунів, які зимують на території області, залежить не тільки від кількості доступного корму, яка, в свою чергу, обумовлена висотою снігового покриву, але і від кормових умов у більш північних регіонах. Зареєстровані випадки загибелі через зіткнення з дротами ЛЕП.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

На всій території України – перелітний птах. Весняні міграції спостерігаються в березні. На місця гніздування прилітає в середині березня – початку квітня. Гнізда будує на землі. Віддає перевагу наступним природним біотопам: великі лісові галявини, гарі, торф'яні болота і луки. В агроценозах може гніздитися на полях кормових трав. Відкладання яєць відбувається в травні-червні. У кладці 2-5 яєць. Насиджування триває близько 30 днів. Пташенята залишають гнізда з середині липня. Осіння міграція проходить у вересні-листопаді. Харчується, в основному, гризунами і дрібними птахами, рідше – ящірками та комахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області вид спеціально не охороняється. Включений до Додатків II Бернської та Боннської конвенцій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Контроль за незаконним відстрілом хижих птахів під час мисливського сезону. Пропаганда охорони хижих птахів. Обмеження використання сильнодіючих отрутохімікатів у сільському господарстві. Облаштування ЛЕП середньої та високої потужності птаховідлякувальними пристроями.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Ветров, 1993; Домашевский, Горбань, 2009; Бронсков, Чайка, 2016.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Архипов О. М.

ЛУНЬ СТЕПОВИЙ

Степной лунь

Circus macrourus (S.G.Gmelin, 1771)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Рід включає 16 видів світової фауни; на території України та Донецької області зустрічається 4 види.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Близький до стану загрози зникнення (NT) в Червоному списку МСОП та Європейському Червоному списку, в ЧКУ – зникаючий. В Донецькій області – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ В РЕГІОНІ

Поширений в межах Євразії на схід до Байкалу в природних зонах степів і напівпустель, частково лісостепу. Зимує в Південній Азії, в Південній і екваторіальній Африці. На сьогодні нечасто зустрічається під час прольоту на території України. Така ж ситуація і в Донецькій області.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Населяє відкритий більш-менш сухий ландшафт. Віддає перевагу ділянкам цілинних або давно необроблюваних земель, суходільним лукам. На прольоті зустрічається у заплавах річок, на перелогах, солончаках, поблизу населених пунктів.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На гніздуванні у Донецькій області, як і на всій території України, відсутній. На прольоті вкрай рідкісний,

зустрічається нерегулярно, трохи частіше на півдні області. Основними причинами його зникнення на території області, як і всієї України, є радикальна зміна умов середовища існування – повне розорювання степів; брак ділянок корінної зональної рослинності; неконтрольоване використання пестицидів; зростання населення і підсилення при цьому фактору занепокоєння; переслідування хижих птахів людиною.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

За розмірами трохи менший за польового луня, маса дорослих птахів 250-450 г. Самки дещо більші за самців. За забарвленням самці схожі на самців польового луня, але помітно світліші, здалеку здаються чисто-білими, з чорними кінцями крил. Самок степового і польового лунів відрізнити в польових умовах майже неможливо. Зустрічі степового луня на весняному прольоті приурочені до кінця квітня – початку травня. Моногамний. Гнізда влаштовує на землі, у заростях трав'янистої рослинності. У кладці 3-5 яєць. Насиджує самка близько 30 днів. Осіння міграція на території України спостерігається у кінці серпня-вересні, іноді розтягується до жовтня. Харчується дрібними гризунами і птахами, інколи плазунами, земноводними і великими комахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Включений до Додатків II Бернської конвенції; I, II – Боннської конвенції; II – Вашингтонської конвенції (CITES).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Необхідне збереження цілинних степових ділянок шляхом створення нових і розширення існуючих об'єктів ПЗФ, збалансоване ведення сільського господарства, посилення відповідальності за браконьєрський вилов хижих птахів.

Джерела інформації:

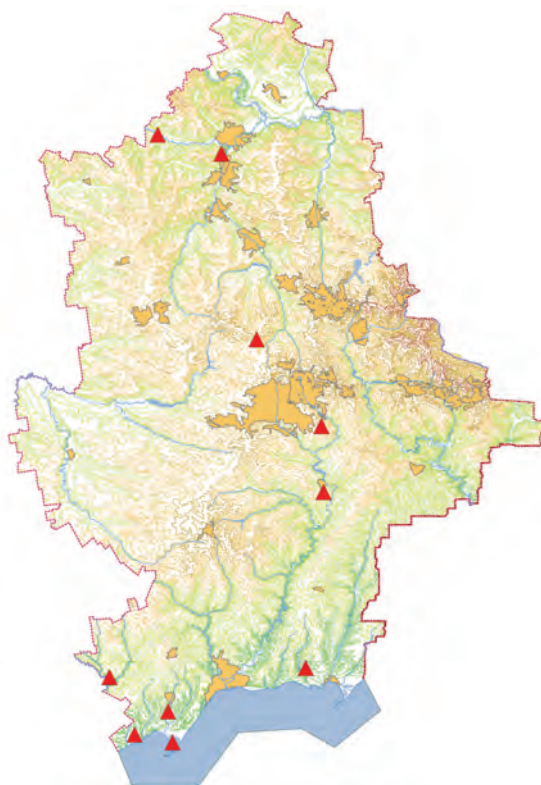
Коханов, 2000; Пилипенко, 2005;

Височин, 2007; Ветров, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І.,

Автори: Тараненко Л. І., Височин М. О.

Фото: Попенко В. М.

ЛУНЬ ЛУЧНИЙ

Луговой лунь

Circus pygargus (Linnaeus, 1758)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 16-ти видів роду, з яких в Україні і Донецькій області трапляються 4.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – вразливий. В межах області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

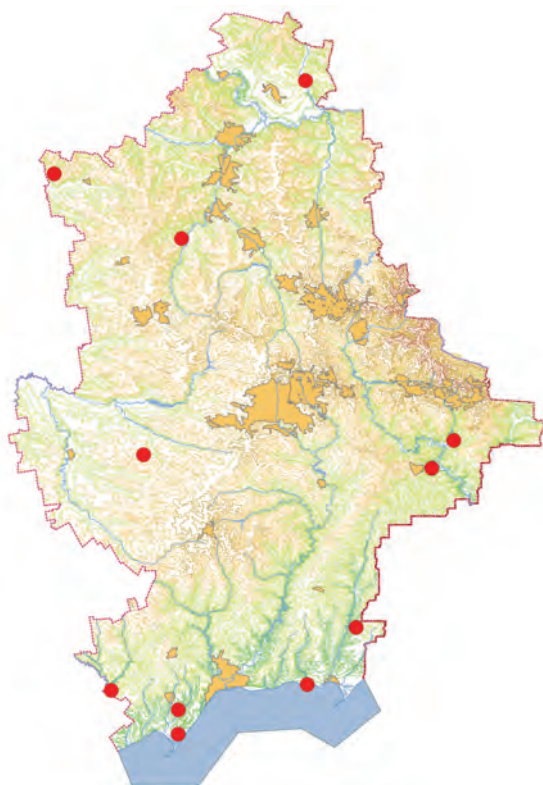
Гніздовий ареал охоплює майже всю Європу, південну половину Західного Сибіру, Північний Казахстан, Закавказзя. Райони зимівлі лунів з Європи знаходяться в екваторіальній та Південній Африці. Майже вся територія України входить до гніздового ареалу, крім Карпат та Кримських гір. Вся Донецька область входить в гніздовий ареал виду, але зустрічається досить спорадично.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Населяє різноманітні безлісі біотопи. В основному це заплави річок, луки, приморські солончаки, цілинні ділянки степу, сільськогосподарські угіддя.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На території України гніздиться приблизно 2–3 тис. пар. На початку XX століття в регіоні був звичайним гніздовим видом, а до його кінця – відзначався, але дані про гніздування відсутні. Перший випадок гніз-

дування відзначений в 2004 році в «Хомутовському степу». В даний час гніздиться або імовірно гніздиться в деяких місцях по всій області, але чисельність виду, ймовірно, не перевищує 10-20 пар. На прольоті зустрічаються окремі особини. У межах області низька чисельність обумовлена перетворенням територій, які призвели до знищення місць, придатних для гніздування, загибеллю гнізд, розташованих в сільгоспугіддях під час збирання врожаю та випасання худоби, сильним фактором занепокоєння. Ймовірне знищення кладок лисицями і бродячими собаками.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий перелітний вид. У місцях гніздування з'являється на кінці квітня – початку травня. На одній території може триматися один самець і декілька самок. Єдиний вид лунів, котрий в сприятливих умовах може утворювати розріджені колонії. Гнізда влаштовує на землі, серед високої трави, поряд з чагарниками. Кладка з 4-5 білих яєць. Насиджує самка протягом 27-40 діб (залежно від кількості яєць в кладці). Осінній проліт в серпні – вересні. Харчується комахами, амфібіями, рептиліями, дрібними птахами та ссавцями, переважно гризунами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II) і Вашингтонської конвенцій, CITES (Додаток II). Деякі місця гніздування знаходяться на території національних і регіональних парків регіону.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Виявлення місць гніздування і поширення виду в регіоні. Роз'яснювальна робота серед працівників сільськогосподарства про охорону гнізд птахів, що гніздяться на землі в сільгоспугіддях. Включення до складу ПЗФ всіх придатних для гніздування виду територій.

Джерела інформації:

Сомов Н.Н, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911;

Ветров, 1993; Тараненко, 1998; Коханов, 2000;

Пилипенко, 2008; Полуда, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Дорохов А. В.

Автори: Пилипенко Д. В., Тімошенков В. А.

Фото: Домашевський С. В.

ЯСТРУБ КОРОТКОНОГИЙ

Европейський тювик

Accipiter brevipes (Severtzov, 1850)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один приблизно з 50 видів роду; один з 3 видів роду у фауні України і області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – зникаючий. У межах області – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Південно-Східна Європа (Балкани, басейни річок Дону, Волги, Уралу) і Західна Азія (Мала Азія і Закавказзя). В Україні гніздиться тільки в долині р. Сіверський Донець, в основному, в межах Луганської області. Можливе гніздування окремих пар (не більше 2-3 пар) уздовж Сіверського Дінця на півночі Донецької області.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Заплавні світлі мозаїчні, частіше тополеві, ліси прибережної частини ріки.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

У результаті багаторічних процесів, пов'язаних зі зміною гніздового ареалу, чисельність виду в кінці XX сторіччя в Україні стабілізувалася на рівні приблизно

50 пар (з них 35-40 – на території Луганської області). За останні 10-15 років намітилася тенденція до скорочення чисельності. Можливо, цьому сприяло хижацтво з боку великого яструба, який різко збільшив свою чисельність в місцях гніздування коротконогого яструба і помітно зросло в останні роки. У Донецькій області вид знаходиться на межі ареалу і особливо вразливий. Сучасна чисельність на даній території не відома, але навряд чи зараз перевищує 2-3 пари.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

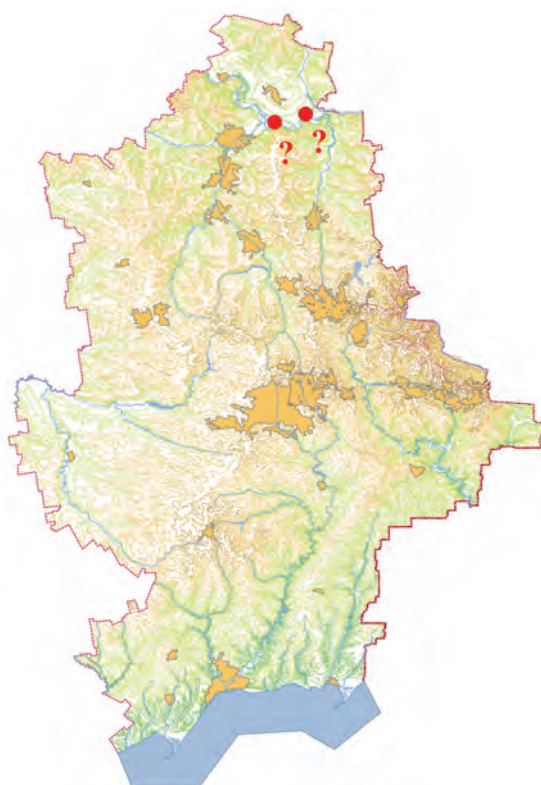
Перелітний птах. Прилітає в кінці квітня – на початку травня. Гнізда влаштовує в прибережній частині лісу, на деревах, в основному на висоті 8-12 м. Яйця відкладає (3-5) в середині травня. Насиджує близько місяця, в основному, самка. Пташенята залишають гнізда в липні. Статевої зрілості досягають на другому році життя. Восени відлітають, здебільшого, протягом вересня. Харчуються ящірками, рідше птахами, гризунами, великими комахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Потенційно придатні території в Донецькій області знаходяться в межах НПП «Святі Гори». Входить до Додатка II Бернської та I, II Боннської конвенцій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Щорічний моніторинг гніздової популяції. Створення тимчасових мікрозаказників в місцях гніздування.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Лесничий, Ветров, 1983; Белик, Ветров, 1998; Белик, Ветров, 1999; Ветров, Милобог, 2008; Ветров, 2009.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Уколов І. І.

КАНЮК СТЕПОВИЙ

Курганник

Buteo rufinus (Cretschmar, 1827)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 24-х видів роду, один з 3-х видів роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Внесений до ЧКУ – рідкісний. У межах області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

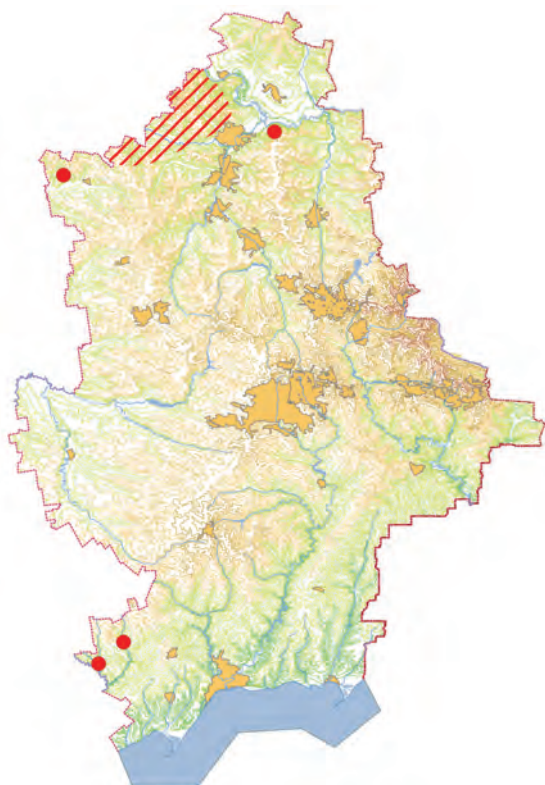
Пд.-сх. Європа, Мала, Центральна та Пд. Азія, Закавказзя, Пн., Пд.-Сх. Африка. В Україні у лісостеповій, степовій смугах і Криму. Окремі пари гніздяться в лісовій смузі. У Донецькій області поширений переважно в північно-західній частині, хоча птахи зустрічаються і в інших частинах регіону.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

В межах Донецької області канюк степовий гніздиться в нагірних дібровах, байрачних лісах і, ймовірно, в штучних лісонасадженнях. Полюють птахи на прилеглих до лісів степових ділянках і полях.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На початку XX століття зустрічався в регіоні як випадково пролітний. У середині XX століття відзначався в околицях смт Красногорівка як нерегулярно літучий вид, а в кінці – в гніздовий період відзначався в Великоанадольському лісі, але і це була літаюча особина. У теперішній час регулярно гніздиться на північному заході області і, ймовірно, в інших частинах регіону (південний захід і, можливо, північний схід області). Загальна чисельність в регіоні навряд чи перевищує 6-10 пар, але спостерігається тенденція до її зростання. Зрідка зустрічається на прольоті. Низька чисельність виду пов'язана з межею ареалу, не виключено попадання під постріл мисливців і знищення гніздових дерев при проведенні рубок догляду.

ючий вид, а в кінці – в гніздовий період відзначався в Великоанадольському лісі, але і це була літаюча особина. У теперішній час регулярно гніздиться на північному заході області і, ймовірно, в інших частинах регіону (південний захід і, можливо, північний схід області). Загальна чисельність в регіоні навряд чи перевищує 6-10 пар, але спостерігається тенденція до її зростання. Зрідка зустрічається на прольоті. Низька чисельність виду пов'язана з межею ареалу, не виключено попадання під постріл мисливців і знищення гніздових дерев при проведенні рубок догляду.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий перелітний вид. У місця гніздування прилітає в березні – на початку квітня. Гнізда розташовує на деревах і кущах на висоті 4-20 метрів переважно на краю лісів. Повна кладка з 2-5 яєць. Насиджування триває близько 40 діб. Пташенята вилітають з гнізда в кінці червня – початку липня. У невеликому числі зимує на півдні України. Харчується мишами, ховрахами, сліпцями, іноді дрібними птахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток I та II) та Вашингтонської конвенції CITES (Додаток II). Окремі місця гніздування знаходяться на території НПП «Святі Гори».

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Необхідно уточнити межі поширення виду в регіоні для більш якісної та спрямованої охорони. Проведення роз'яснювальної роботи серед місцевого населення і мисливців.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Зубаровський, 1977; Пилипенко, 1999; Коханов, 2000; Сиренко и др., 2001; Стригунов и др., 2003; Ветров, Милобог, 2007; Пилипенко, 2008; Пилипенко, Дьяков, 2008; Стригунов, 2009; Высочин, 2010.

Особисті повідомлення: Ветров В. В., Скубак Є. М.

Автор: Пилипенко Д. В.

Фото: Молодан Г. М.

ЗМІЄЇД

Змеєяд

Circaetus gallicus (Gmelin, 1788)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 4 видів роду; єдиний вид роду у фауні України.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – рідкісний. На території Донецької області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Північна Африка та Євразія від Португалії до Монголії. В Україні гніздиться в Лісовій і Лісостеповій зонах, а також в горах Криму і Карпат. У степовій зоні на гніздуванні зустрічається в обмеженій кількості, частіше відзначається в період міграції. У Донецькій області під час міграцій може зустрічатися, ймовірно, на всій території області, але через свою рідкісність фіксується випадково. Достовірні зустрічі в гніздовий період і випадки гніздування відомі зі Слов'янського і Лиманського районів.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Ділянки старого листяного або хвойного лісу, що межують з відкритими просторами степу або цілиніними схилами річкових долин, ярів і балок.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться близько 250-300 пар, переважно в Поліссі. У Донецькій області чисельність на гніздування не більше 3-5 пар. У період міграції зустрічається частіше, але точна кількість зміїєдів, що у нас пролітають, невідома. Основна причина рідкості в особливостях біології виду. Обмежена кількість великих лісових масивів, великих ділянок цілиних степів і заболочених луків на більшій частині території області також лімітує поширення зміїєда в нашому регіоні.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Перелітний птах. На місцях гніздування з'являється вже в березні. Гніздиться в високостворбурних ділянках хвойного і широколистяного лісу. Гнізда будує на вершинах старих дерев. Відкладання яєць починається в кінці квітня – початку травня. У кладці завжди 1 яйце. Насиджування триває близько 48 днів. Пташеня знаходиться в гнізді приблизно 2,5 місяця і починає літати в другій половині липня. Харчується переважно рептиліями, частіше зміями. Іноді ловить амфібій і дрібних ссавців. Покидає місця гніздування вже у вересні.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Вид включено до Додатку II Бернської та Боннської конвенцій. На території Донецької області охороняється в НПП "Святі Гори".

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Контроль за незаконним відстрілом, особливо під час осінніх полювань. Пропаганда охорони хижих птахів. Збереження старовікових ділянок лісів. Створення охоронних зон навколо гнізд.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Дьяков, 2000; Дьяков, Пилипенко, 2007; Пилипенко, Дьяков, 2008; Домашевський, Письменний, 2009.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Уколов І. І.

ОРЕЛ-КАРЛИК

Орел-карлик

Hieraetus pennatus (Gmelin, 1788)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Рід включає 5 видів. На території України зустрічається тільки один вид.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – рідкісний. У межах області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Зустрічається в Африці, Євразії та Австралії. В Україні зустрічається практично по всій території. У Донецькій області гніздиться на більшій частині, крім найпівденніших, безлісних районів.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Найчастіше поселяється в лісах поблизу значних відкритих просторів, тому поширений переважно в лісостеповій зоні, в байрачних та прирічкових лісах степової зони і в гірських лісах. У Донецькій області гніздиться в заплавах, нагірних та байрачних лісах, а також у деяких старих штучних дібровах.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На початку XX століття гніздився по всій Катеринославській губернії, хоча на півдні, в Маріупольському повіті і не відзначався. Наприкінці XX століття був нечисленним гніздовим видом лісів заплави Сіверського Дінця та Донецького кряжу, в решті частини

області відзначався на прольоті. В теперішній час цей вид орлів найбільш широко поширений в Донецькій області. Його гніздування відомо практично для всієї долини р. Сіверський Донець, в байрачних лісах центральної, східної і південно-східної частини області. Починаючи з 2003 р. почав гніздитися в штучних лісах Приазов'я. В останні роки вид розширив гніздовий ареал і імовірно його чисельність в області можна оцінити в 40-50 пар. Негативно може впливати фактор занепокоєння в місцях гніздування, знищення великих дерев при рубках, браконьєрство.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий перелітний вид. У місцях гніздування з'являється в середині березня. Часто займає гнізда інших птахів. Відкладання яєць відбувається наприкінці квітня – початку травня. У повній кладці частіше два яйця, іноді одне або три. Молоді залишають гніздо в кінці липня. Відліт починається в середині серпня. Весняний проліт спостерігається в квітні, осінній – у серпні – вересні. Харчуються орли-карлики дрібними ссавцями і птахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток I та II) та Вашингтонської конвенцій, CITES (Додаток II). Більшість місць, де орел-карлик гніздиться, входять до складу різних об'єктів ПЗФ Донецької області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

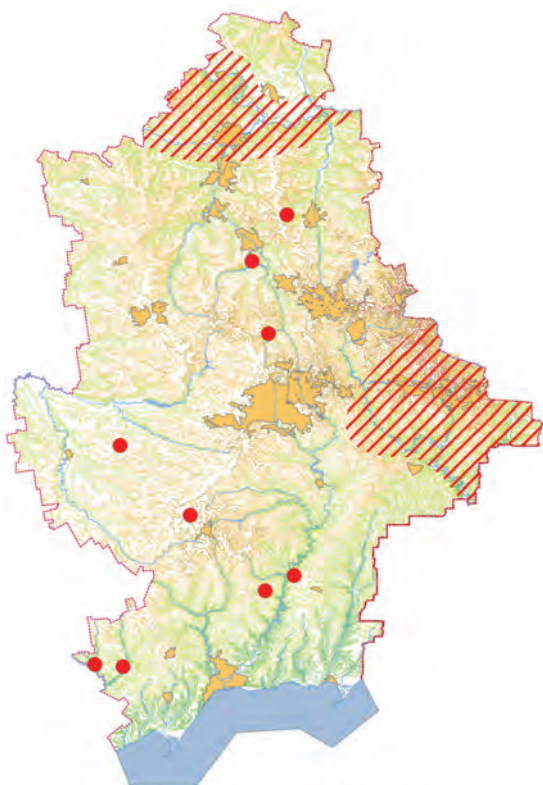
Необхідно проводити роз'яснювальну роботу серед мисливців та працівників лісництв про необхідність збереження дерев з гніздами хижих птахів, недопустимість знищення хижих птахів під час полювання.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Зубаровський, 1977; Ветров, 1993; Тараненко, 1998; Дьяков, 2000; Коханов, 2000; Попов, 2000; Дьяков, Пилипенко, 2007; Пилипенко, 2008; Пилипенко, Дьяков, 2008; Ветров, Милобог, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Ветров В. В., Швеєв В. А.

Автор: Пилипенко Д. В.
Фото: Пилипенко Д. В.

ОРЕЛ СТЕПОВИЙ

Степной орёл

Aquila rapax (Temminck, 1828)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 9 видів роду; один з 5 видів роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – вразливий. На території Донецької області – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Степова зона Євразії. В Україні в недалекому минулому був широко поширений в Степовій зоні. Зараз зрідка зустрічається в період міграції і зимівлі на півдні, і сході країни. У Донецькій області – дуже рідкісний зальотний вид. Зустрічатися, ймовірно, може на всій території області, але, зважаючи на виняткову рідкісність, фіксується вкрай нерегулярно. Відома зустріч в околицях м. Донецька. Найближчі місця гніздування зараз розташовані в Ростовській області. Росії, причому ареал виду та його чисельність там останнім часом сильно скоротилися. Відомі випадки неодноразових спостережень степових орлів у Луганській обл. і в Криму. Крім того, з огляду на труднощі визначення виду, його також можуть плутати з іншими більш звичайними у нас орлами, подібними з ним за розміром, наприклад, могильником або підорликами.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Агроценози, степові балки.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздився в більшості районів степової зони до кінця XIX – початку XX ст., причому місцями був дуже звичайний. Пізніше, в основному через скорочення площі цілинних степів, ареал виду сильно скоротився і до 1950-х рр. перестав гніздитися в ряді областей України, а в 1960-70-х рр. зовсім зник на гніздуванні. Останні відомі факти гніздування відзначені на початку 1980-х рр. в БЗ "Асканія-Нова". З огляду на значну частку ховрахів в харчуванні орла, ймовірно, чималу роль в падінні його чисельності зіграло повсюдне скорочення, аж до повного зникнення, колоній цього в минулому масового гризуна. Відомо також чимало фактів загибелі степових орлів на прольоті від браконьєрських пострілів і від ураження струмом на опорах ліній електропередачі.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

На місцях гніздування з'являється вже в березні. Поселяється серед цілинних степів, або в великих степових балках серед агроценозів. Гнізда будує на землі, старих скиртах, рідше на деревах, чагарниках або опорах ЛЕП. Відкладання яєць починається в кінці березня – початку квітня. У кладці 1-2, рідко 3 яйця. Насиджування триває приблизно 45 днів. Пташенята залишають гнізда в другій половині липня. Харчується переважно ховраками і іншими дрібними ссавцями, рідше птахами і падлом. Покидає місця гніздування вже у вересні. Даних про міграцію на території України надзвичайно мало.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Включений до Додатків II CITES, Бернської та Боннської конвенцій. На території Донецької області вид спеціально не охороняється.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Контроль за незаконним відстрілом. Пропаганда охорони хижих птахів.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Коханов, 2000; Белик, 2003; Домашевський, 2009; Бескаравайний, 2012.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Домашевський С. В.

ПІДОРЛИК ВЕЛИКИЙ

Большой подорлик
Aquila clanga Pallas, 1811

Ряд Соколоподібні – Falconiformes
Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 9 видів роду; один з 5 видів роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – рідкісний. На території Донецької області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Лісова і Лісостепова зони Європи від Балкан і Угорщини до Уралу. В Азії поширений в Лісостеповій зоні на схід до Примор'я і Північно-Східного Китаю. В Україні з середини XX ст. ареал сильно зменшився, відступивши на північ. Зараз на гніздуванні реєструється тільки в Поліссі. Іноді поодинокі птахи відмічаються в зимовий період в Азово-Чорноморському регіоні. На решті території зустрічається в обмеженій кількості лише в період міграції. У Донецькій області – дуже рідкісний пролітний вид. Зустрічається, ймовірно, на всій території області, але зважаючи на виняткову рідкісність фіксується вкрай нерегулярно. Достовірні зустрічі відомі з Мангушського, Лиманського і Слов'янського районів, а також околиць м. Донецька.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Під час міграції намагається дотримуватися долин річок і значних лісових масивів. Але може зустрічатися і над агроценозами і степовими балками.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться не більше 10-20 пар, переважно, в північно-західних областях. У Донецькій області, як і на решті території країни, в період міграцій відзначаються птахи північних популяцій. Їх чисельність невідома, але, з огляду на рідкісність виду, навряд чи перевищує кілька десятків птахів. Частина даних у літературі про реєстрації виду можуть бути недостовірними через складність визначення виду, якого часто плутають з більш типовими на прольоті орлами – підорликом малим і могильником.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Пролітний вид. На місцях гніздування з'являється вже в березні-початку квітня. Гніздиться на високостворних ділянках змішаних або широколистяних лісів. Гнізда будує на старих деревах, у важкодоступних ділянках лісу поблизу відкритих заплавлених вологих біотопів. Відкладання яєць починається в кінці березня – початку квітня. У кладці 2 яйця. Насиджування триває 42-44 доби. Пташенята (найчастіше один) полишають гнізда на початку серпня. Харчується амфібіями, рептиліями, птахами, дрібними і середніми за розмірами ссавцями. Покидає місця гніздування вже у вересні, але частина птахів в дуже обмеженій кількості може зустрічатися в приморських районах, у тому числі і Донецької області, аж до зими.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області вид спеціально не охороняється. Включений до Додатків II Бернської конвенції і CITES, а також в Додаток I Боннської конвенції.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Недопущення незаконного відстрілу, у тому числі під час осіннього полювання. Пропаганда охорони хижих птахів.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Коханов, 2000; Пилипенко, Дьяков, 2008; Домашевський, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Кучеренко В. Л.

ПІДОРЛИК МАЛИЙ

Малый подорлик

Aquila pomarina C. L. Brehm, 1831

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 9-ти видів роду; один з 5-ти видів роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – рідкісний. В регіоні – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Ареал складається з трьох частин, розташованих у Європі, Малій та Південній Азії. В Україні поширений на всій правобережній частині (окрім південних степів), у північній, північно-східній та центральній частинах Лівобережжя. У Донецькій області до недавнього часу, вид не відзначався, проте в останні роки став зустрічатися, в тому числі і в гніздовий період в північно-західній і південно-західній частинах області.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Населяє листяні і змішані ліси, переважно в південній частині лісової і частково лісостепової зон. Частіше ніж великий підорлик гніздиться в вододільних, порівняно сухих лісах, не уникає сусідства значних відкритих площ. В умовах Донецької області відзначався в нагірних і штучних дібровах.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Інформація про зустрічі виду в регіоні в минулому відсутня. Зараз у Донецькій області є два місця, де вид

зустрічався неодноразово в гніздовий період. На початку травня 2003 р. і 2009 р., протягом декількох днів відзначали пару і одиночних птахів на околиці однієї з нагірних дібров на північному заході області, а влітку 2003, 2005 і 2011 рр. поодинокі птахи відзначалися в долині р. Каратиш на південному заході регіону. Крім того, літуючі особини відзначені в Костянтинівському районі, а також не виключені зустрічі під час прольоту. Таким чином існує ймовірність гніздування виду на території області, але точні відомості поки відсутні. Негативно на чисельність виду можуть впливати проведення рубок і фактор занепокоєння, недолік кормової бази.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Літуючий, можливо, гніздовий перелітний вид. З'являється на гніздових ділянках в кінці березня – першій декаді квітня. У середині квітня починаються шлюбні ігри. Яйця відкладають найчастіше в першу декаду травня. У повній кладці 1-2 яйця. Тривалість насиджування не менше 43 діб. Виліт молодих птахів відбувається в серпні. Відліт починається з вересня і триває до середини жовтня. Осінній проліт у вересні – жовтні. Малий підорлик харчується різними тваринами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток I та II) та Вашингтонської конвенцій, CITES (Додаток II). Місця зустрічей малого підорлика на території Донецької області входять до складу ПЗФ або планується їх включення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Необхідно уточнення характеру перебування виду в межах області та проводити відповідні заходи охорони.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Зубаровський, 1977; Пилипенко, Дьяков, 2008; Домашевський, Стригунов, 2009.

Особисті повідомлення: Ветров В. В., Суханова О. Г.

Автор: Пилипенко Д. В.

Фото: Архипов О. М.

МОГИЛЬНИК

Могильник

Aquila heliaca Savigny, 1809

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 9 видів роду; один з 5 видів роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У Червоному списку МСОП має статус вразливий (VU), у ЧКУ – рідкісний. На території Донецької області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Південна Європа, Північна Африка і Азія від Казахстану до Забайкалля. В Україні поширений у лісостеповій та степовій зонах, гірському Криму. У Донецькій області – в соснових борах на терасі р. Сіверський Донець в межах Краснолиманського та Слов'янського районів, а також в агроценозах Олександрівського району.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Старі високостовбурні сосняки, які межують з відкритими просторами, лісосмуги серед агроценозів, степові балки.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться не менше 100 пар, головним чином на сході і в Криму. У Донецькій області чисель-

ність, ймовірно, не перевищує 10 пар, з них 5-7 пар мешкають в соснових борах уздовж Сіверського Дінця та 2-3 пари в агроценозах Олександрівського та Слов'янського районів. Недолік місць існування і кормової бази, незаконне вилучення з природи, браконьерство.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

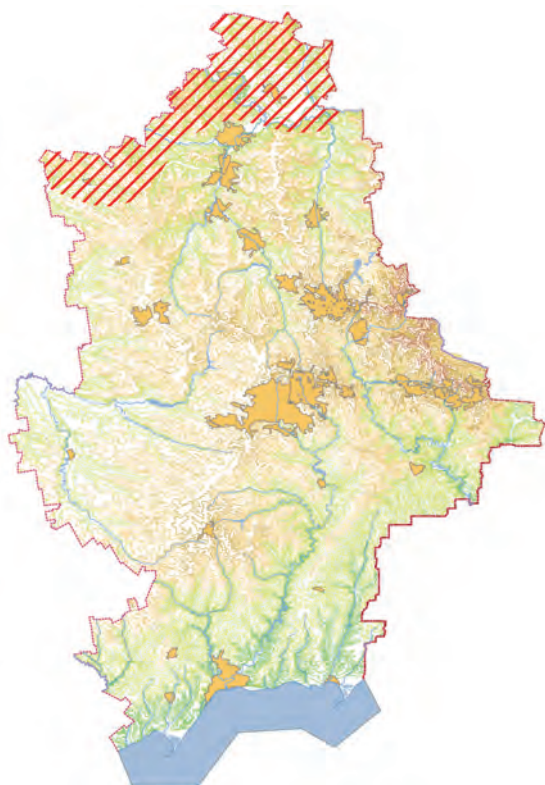
На всій території України, крім Криму, – перелітний птах. На місця гніздування прилітає в середині березня – початку квітня. Гнізда будує на вершинах старих сосен, здебільшого, на узліссі. У агроценозах може гніздитися в старих лісосмугах і в групах старих дерев. Гнізда і пари, як правило, постійні. Відкладання яєць починається в середині квітня. У кладці 1-3 яйця. Насиджування триває 43-45 днів. Пташенята залишають гнізда, переважно, в кінці липня. Харчується птахами середньої величини, а також ховрахами і сліпаками.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області вид спеціально не охороняється. Включений до Додатку II Бернської та I, II Боннської конвенцій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Заборона на вирубку старого лісу в місцях гніздування. Охорона гнізд шляхом створення тимчасових заказників в місцях гніздування. Пояснювальна робота серед мисливців.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Ветров, 1996; Ветров, Милобог, 2008, а; Ветров, Милобог, 2008, б; Ветров, 2009; Ветров, Милобог, 2010.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Пилюпенко Д. В.

БЕРКУТ

Беркут

Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 9 видів роду; один з 5 видів роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – вразливий. На території Донецької області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Північна Америка та Євразія. В Україні гніздиться в високогірних районах Карпат. На решті території зустрічається повсюдно в обмеженій кількості в період міграції і зимівлі. У Донецькій області зустрічається, ймовірно, на всій території області, але зважаючи на виняткову рідкісність, фіксується вкрай нерегулярно. Достовірні зустрічі і випадки відстрілу (відлову) відомі з Мар'їнського, Новоазовського, Ясинуватського, Костянтинівського та Слов'янського районів, околиць м. Донецька.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Агроценози, степові балки, ймовірно, старі високостворові сосняки, які межують з відкритими просторами.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться не більше 10-15 пар в Карпатсь-

кому регіоні. На решті території країни дуже рідкісний вид осінньо-зимового періоду, де зустрічаються, ймовірно, птахи північних популяцій, що гніздяться в Росії, Білорусі, Скандинавських країнах. У Донецькій області чисельність в зимовий період, ймовірно, не перевищує 10 птахів, причому, ця кількість не постійна по роках і залежить від погодних умов конкретної зими та наявності доступного корму.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

На місцях гніздування з'являється вже в лютому. Гніздиться в високостовбурних ділянках хвойного і широколистяного лісів. Гнізда будує на вершинах старих дерев, у важкодоступних ділянках лісу. Гнізда і пари, як правило, постійні. Відкладання яєць починається в кінці березня – початку квітня. У кладці 1-2 яйця. Насиджування триває 43-45 днів. Пташенята (найчастіше один) залишають гнізда в другій половині липня. Харчується птахами і ссавцями середньої величини, а також падлом, яке займає значне місце в раціоні в зимовий період. Покидає місця гніздування вже у вересні, але, певно, далеких кочівель в цей час не робить, про що також свідчать зустрічі птахів в нашому регіоні не раніше другої половини осені.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області вид спеціально не охороняється. Занесений до Додатка II Бернської та I, II Боннської конвенцій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Контроль за незаконним відстрілом, особливо під час зимових полювань на хутрового звіра. Пропаганда охорони хижих птахів, роз'яснювальна робота з мисливцями.

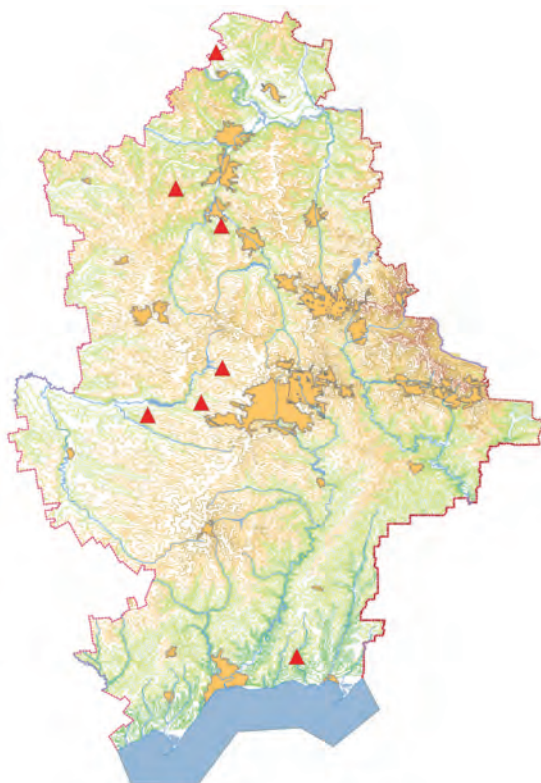
Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Коханов, 2003; Тараненко, 2005; Высочин, 2007; Домашевский, Годованец, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Бронсков О. І.

ОРЛАН-БІЛОХВІСТ

Орлан-білохвіст

Haliaeetus albicilla (Linnaeus, 1758)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Один з 8-ми видів роду; один з 2-х видів роду у фауні України і єдиний у фауні області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – рідкісний. У межах області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

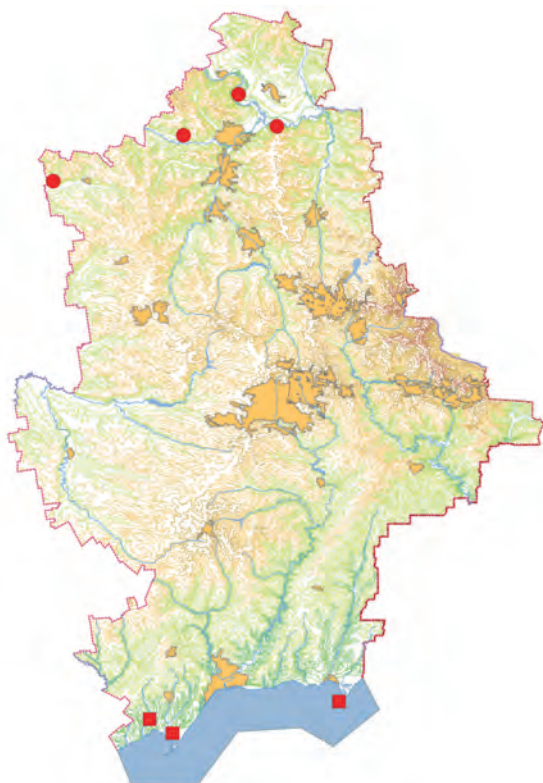
Ареал виду охоплює більшу частину Північної Євразії, вклинюючись в Північну Африку. Вся територія України лежить у межах ареалу виду. На території Донецької області орлан-білохвіст гніздиться в лісах по річках Сіверський Донець і Самара та їх притоках. В негніздовий час його можна зустріти по всій території області.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Гніздиться переважно в стиглих лісах, решту часу птахи дотримуються великих водойм, заплав річок і узбережжя Азовського моря, де вони і полюють.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На початку XX століття орлан-білохвіст був звичайним видом лісів середньої течії р. Сіверський Донець. У 80-х роках XX століття вид почав знову освоювати ліси по цій річці, а наприкінці 90-х в Донецькій області було знайдено перше гніздо. На теперішній час

на території області відомо чотири житлових гнізда. Ймовірно, в межах області, судячи з опитувальних даних, існує ще одна-дві гніздові пари. Крім того, на прилеглих територіях Луганської та Харківської областей гніздиться, щонайменше, по одній парі, птахи з яких часто реєструються і в Донецькій області. На зимівлі реєструються скупчення до 26 особин. Чинниками загрози є: лісогосподарська діяльність, браконьєрство, рекреаційне навантаження поблизу водойм, збіднення кормової бази, забруднення довкілля.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

У місцях гніздування птахи з'являються зазвичай в середині лютого. Пара птахів іноді має на гніздовій ділянці два гнізда або більше, розташованих недалеко. Вони влаштовуються на вершинах великих дерев, на висоті 20-30 м. Розмножуватися птахи починають у трирічному віці. Відкладання яєць відбувається в кінці лютого – початку березня. Повна кладка зазвичай складається з двох яєць, але буває і одне або три. Насиджування триває не менш ніж 35 діб. Пташенята залишають гніздо у другій половині липня. Харчується орлан різноманітними тваринами: рибою, птахами, невеликими ссавцями і падлом.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток I та II) та Вашингтонської (Додаток I) конвенцій. Практично всі ліси, де гніздиться орлан-білохвіст в Донецькій області, входять до складу НПП "Святі Гори".

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Виявлення всіх гнізд. Контроль кількості відвідувачів в місцях гніздування. Роз'яснювальна робота серед співробітників лісництв, рибхозів і мисливців. Узгодження всіх рубок з науково-технічною радою національного парку.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Зубаровський, 1977; Белик и др., 1993; Попов, 2000; Молодан и др. 2008; Пилипенко, Дьяков 2008; Гаврилюк, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Резнік О.

Автори: Дьяков В. А., Пилипенко Д. В.

Фото: Пилипенко Д. В.

СТЕРВ'ЯТНИК

Стервятник

Neophron percnopterus (Linnaeus, 1758)

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Яструбові – Accipitridae

Монотиповий рід.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – зникаючий. На території Донецької області – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Південна частина Європи, Південно-Західна Азія та Африка. В Україні гніздився до другої половини XX ст. в гірському Криму та на скелястих берегах Дністра. Зараз зустрічається тільки як рідкісний зальотний вид деяких областей, в тому числі і там, де раніше гніздився. У Донецькій області – як рідкісний зальотний вид. Зважаючи на виняткову рідкісність, фіксується вкрай нерегулярно.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Як і будь-який зальотний вид в Донецькій області може зустрічатися повсюдно, в тому числі і над населеними пунктами. Навесні 2010 р відзначений на скотомогильнику птахофабрики у с. Розівка в Шахтарському р-ні. Тут 30 квітня бракон'єрами було вбито старого самця. У 2013 р в цьому місці знову відзначали одинокого стерв'ятника.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Причини зникнення в Україні невідомі. Можливо це

пов'язано із загальною ситуацією в північних частинах ареалу виду. Ймовірно, негативну роль зіграло зменшення кормової бази і збільшення антропогенного пресу в місцях гніздування. В останні роки почастішали випадки реєстрації птахів у місцях колишнього гніздування, що передбачає можливе відновлення гніздового ареалу в країні в майбутньому. У Донецькій області, як і в багатьох областях України, у віддалених від місць гніздування можуть зустрічатися лише поодинокі зальотні птахи.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Перелітний вид. На місцях гніздування з'являється вже в березні. Поселяється в гірських скелястих біотопах, рідше – на рівнинах по скелястих берегах річок. Гнізда влаштовує в нішах скель. Відкладання яєць починається в березні – квітні. У кладці найчастіше 2 яйця. Пташенята з'являються в червні і полишають гнізда в липні-серпні. Харчується падлом та іншими органічними залишками. Рідше ловить дрібних тварин. Відлітає на місця зимівель в листопаді. За даними супутникового мічення, молодий стерв'ятник з Болгарії на третій рік життя під час літніх кочівель в 2014 р. пролетів через північні райони Донецької області з боку Дніпропетровщини в бік Луганської обл. Цікаво, що цей птах за п'ять місяців, стартувавши в травні з місць зимівлі в Судані і повернувшись туди ж, пролетів не менше 20000 км. При цьому він обігнув з півночі Чорне море, пролетівши через 5 областей Степової зони України із заходу на схід.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області вид спеціально не охороняється.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИ РОДНИХ УМОВАХ

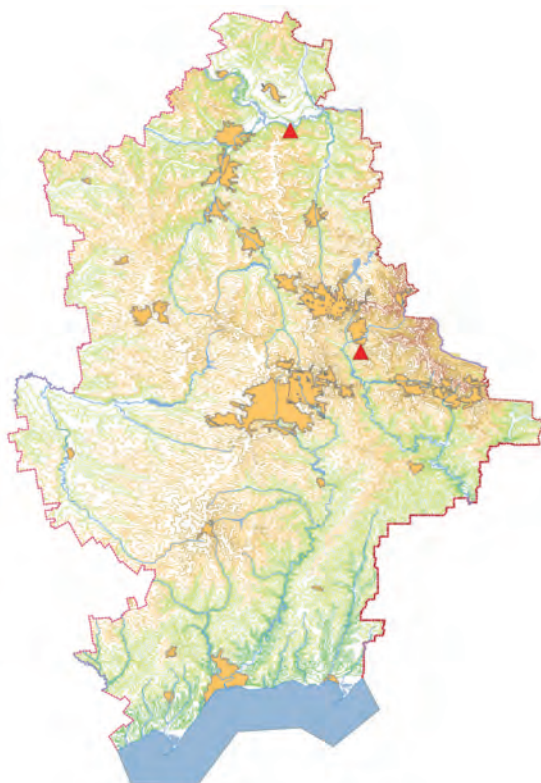
Контроль за незаконним відстрілом хижих птахів. Пропаганда охорони хижих птахів.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Бескаравайный и др., 2009; Бураков, Ветров, 2010; Гаврилюк, 2015.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Домашевський С. В.

БАЛАБАН

Балобан

Falco cherrug Gray, 1834

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Соколові – Falconidae

Один з близько 40 видів роду у світовій фауні, з них 8 – у фауні України і 7 – у Донецькій області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У Червоному списку МСОП має статус такий, що знаходиться під загрозою зникнення (EN), у Європейському Червоному списку – вразливий (VU), у ЧКУ – вразливий. На території Донецької області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Південна частина Центральної та Східної Європи, Південна Азія від Казахстану до Забайкалля на півночі і від Малої Азії до Східного Китаю на півдні (в основному в межах степової та лісостепової зон, а також напівпустель і передгір'їв). В Україні гніздиться в лісостеповій та степовій зонах, частково – в гірському Криму. У Донецькій області знайдено на півдні і південному заході, де зараз проходить східна межа поширення української популяції виду.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Агроценози, степові балки. Всі відомі пари гніздяться на опорах ліній електропередач.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Ще в середині XX століття був досить звичайним видом багатьох областей України, потім чисельність

сильно впала. До початку 1990-х рр. в Україні гнізилось близько 150 пар, причому для Донецької області в той час був невідомий. В останні два десятиріччя чисельність в Україні зросла приблизно в 2 рази. Цьому сприяв перехід основної частини популяції до гніздування на опори ЛЕП. У Донецькій області зараз гніздиться, ймовірно, близько 20-25 пар. В даний час різке зменшення кормової бази (ховрахів) і помітно зрослий нелегальний вилов і вилучення пташенят з гнізд з метою вивезення до країн Арабського Сходу істотно перешкоджають успішному відновленню чисельності виду та його колишнього ареалу в країні.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

В Україні гніздиться на опорах ЛЕП і дуже рідко – на деревах, в Криму – також на приморських обривах і скелях. Перелітний птах на більшій частині України. Для Донецької області зимівлі не відомі, хоча окремі птахи можуть зустрічатися і в зимовий час на півдні території. На місця гніздування прилітає в кінці лютого – початку березня. Пари постійні. Самі птахи, як і всі соколи, гнізд не будують, а займають старі гнізда воронів. До відкладання яєць приступають на початку квітня. У повній кладці 2-5 яєць. Пташенята вилітають з гнізд в червні. Харчуються, в основному, ховраками і грачами, поблизу колоній яких найчастіше і поселяються.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області спеціально не охороняється. Включений до Додатків II Бернської та Боннської конвенцій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

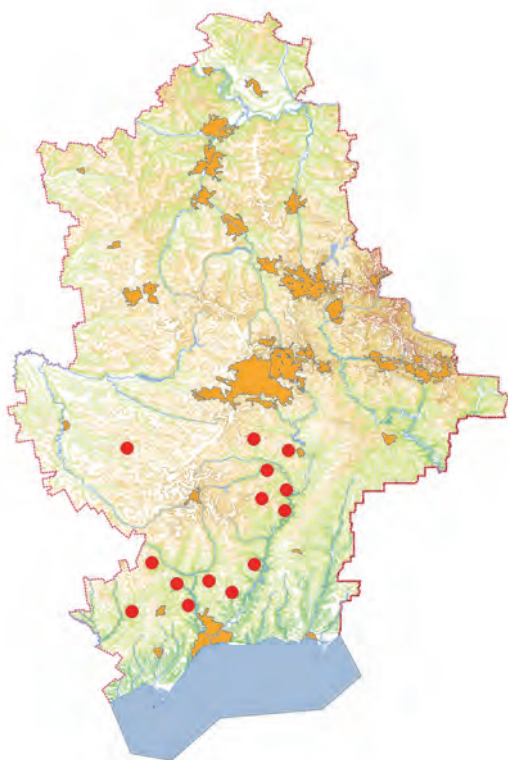
У місцях гніздування необхідно створювати тимчасові заказники. Для збільшення гніздової бази на опорах ЛЕП доцільна установка штучних гніздових платформ-ящиків, особливо на опорах, де немає гнізд ворона – постачальника гніздової бази для балабана в природних умовах.

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Милобог, 2009; Милобог и др., 2010; Milobog, Vetrov, 2010.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Андрущенко Ю. А.

САПСАН

Сапсан

Falco peregrinus Tunstall, 1771

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Соколові – Falconidae

Рід налічує близько 40 видів світової фауни; в Україні зустрічається 8 видів, на території Донецької області – 7.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – рідкісний. В Донецькій області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ В РЕГІОНІ

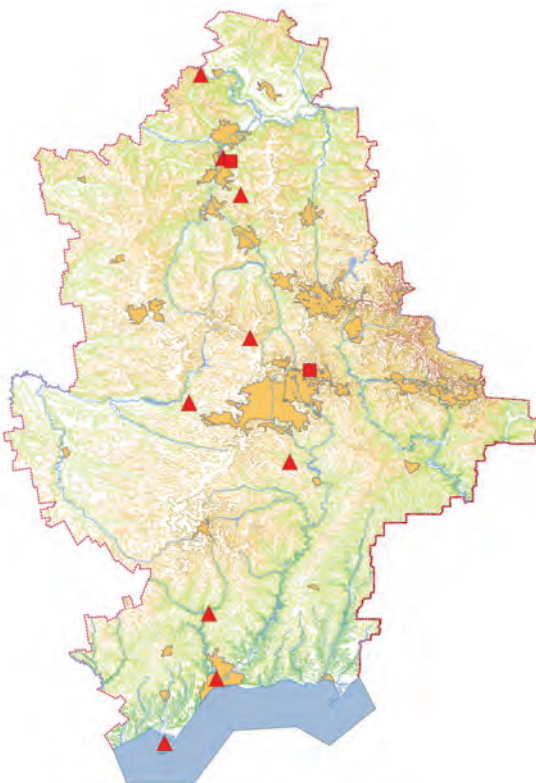
Населяє майже всі материки, за винятком Антарктиди, і більшість островів Світового океану. Відсутній у більшій частині Пд. Америки. В Українських Карпатах гніздиться номінативний підвид, в гірському Криму – кавказький підвид. На решті території України, зокрема в Донецькій області, під час прольоту і зимівлі, зустрічається тундровий підвид.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Мешкає у старих лісових масивах в заплавах річок, у відкритих місцевостях з пагорбистим рельєфом. Гніздиться у старих гніздах круків, у нішах крейдових скель і глинистих обривів. Під час міграції і зимівлі віддає перевагу великим містам.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На початку XX століття сапсан гніздився у старих лісах на півночі Донецької області. Сьогодні на гнізду-

ванні не зустрічається, досить рідкісний на прольоті, ще більш рідкісний на зимівлі. У гніздовий період, ймовірно, залітних сапсанів зустрічали на території НПП «Святі Гори» і РЛП «Краматорський». Зменшення чисельності пов'язують із застосуванням ДДТ, як інсектициду, легалізованим відстрілом хижих птахів у 50-60 рр. XX ст., вилученням з природи для продажу в країни Близького Сходу, Центральної і Південної Азії.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Досить великий птах. Від кречета та балабана відрізняється темно-сизою з великими чорними «вусами» головою. Крім цього, на внутрішній частині крил немає виразного контрасту між криючим і маховим пір'ям. На гніздових ділянках з'являється у кінці лютого – березні. У кладці 2-4 яйця. Насиджує самка. Статевозрілими стають на 3 році життя. Взимку і під час міграції зустрічається у великих містах, при цьому ночує на висотних будівлях, техногенних об'єктах. Особливості міської забудови використовує під час полювання для проведення раптових нападів на голубів і граків. Спеціалізований орнітофаг. Харчується птахами середніх розмірів (кулики, голуби, граки), яких добуває переважно в польоті.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Занесений до Додатків II Бернської і Боннської конвенцій, Додатку I Вашингтонської конвенції.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

У зв'язку з тим, що сапсан має певну комерційну цінність, необхідно виявлення і недопущення фактів вилучення птахів з природи під час міграції, їх контрабандної продажі за кордон, посилення відповідальності за браконьєрський вилов хижих птахів.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Вальх, 1900; Аверин, 1910;

Дьяков, Пилипенко, 2007; Прокопенко та ін., 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Дорохов О. В., Сиса О. І.

Автор: Височин М. О.

Фото: Уколов І. І.

ПІДСОКОЛИК ВЕЛИКИЙ

Чеглок

Falco subbuteo Linnaeus, 1758

Ряд Соколоподібні – Falconiforme

Родина Соколови – Falconidae

Один з близько 40 видів роду у світовій фауні, з них 8 – у фауні України і 7 – у Донецькій області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У межах області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

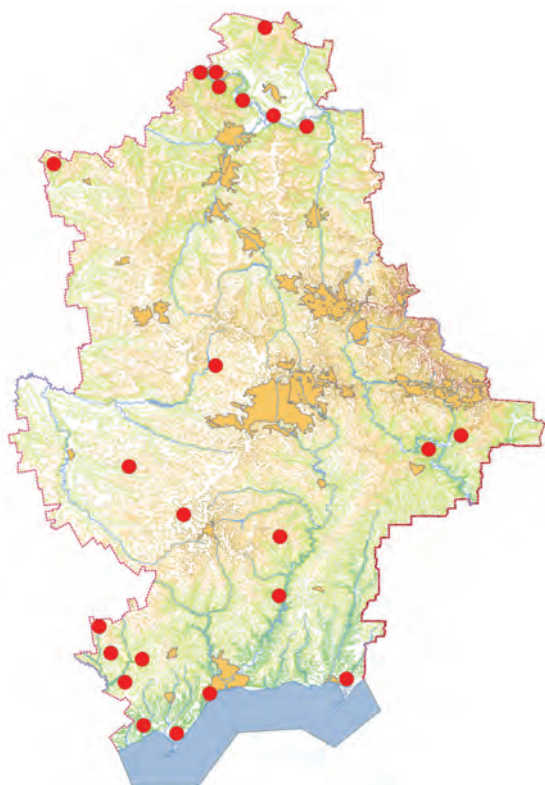
Помірна смуга Азії, Європи і Північної Африки. На південь до Малої Азії, Ірану, Гімалаїв, в Південно-Східній Азії майже до тропіків. Північна межа співпадає приблизно з кордоном високостовбурного лісу і тільки місцями досягає полярного кола. В Україні гніздиться на всій території, крім Криму. У Донецькій області зустрічається по всій її території.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Різні типи листяних і змішаних лісів, як природних, так і штучних, що перемежуються з відкритими просторами, лісосмугою. Так само гніздиться на опорах ЛЕП серед полів і степових ділянок. Нетрів і старих лісів, як правило, уникає.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

На початку ХХ століття був звичайним, але нечисленним гніздовим видом в регіоні. Ймовірно, вже в цей період почав освоювати штучні ліси. У середині

століття гніздився в байрачних і заплавлених лісах, а також у деяких старих штучних лісах. Наприклад, в Великонадольському лісі в цей період гніздилося до 10 пар. В теперішній час вид зустрічається по всій області, але гніздиться спорадично. Орієнтовно чисельність гніздових пар можна оцінити в 80-100 пар. Порівняно невелика чисельність виду, швидше за все, пояснюється дефіцитом гнізд, оскільки підсоколик великий, гніздиться в чужих будівлях, та особливостями біології.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий перелітний вид. Навесні з'являється з початку квітня. Гніздові ділянки постійні і може бути, що кожна пара на одній ділянці має кілька (два-три) послідовно займаних гнізд. Своїх гнізд підсоколик великий, мабуть, не будує, а користуються головним чином будівлями воронових (ворон, сорок, круків) або інших хижих птахів. Кладка відбувається наприкінці травня – початку червня. Число яєць у кладці зазвичай 2-4, зрідка 5 і навіть 6. Тривалість насиджування – 28 днів. У місячному віці пташенята виходять з гнізда і починають перепурхувати. Відліт відбувається у вересні. Харчується комахами, птахами і дрібними ссавцями.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток II), Вашингтонської CITES (Додаток II) конвенцій. Багато місць гніздування знаходяться на території природно-заповідного фонду Донецької області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Виявлення місць гніздування, роз'яснювальна робота серед населення.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Боровиков, 1907; Вальх, 1911; Волчанецкий, Лисецкий, Капралова, 1954; Ветров, 1993; Тараненко, 1998; Пилипенко, 2003; Дьяков, Пилипенко, 2007; Пилипенко, 2008.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І.

Автор: Пилипенко Д. В.

Фото: Уколов І. І.

ПІДСОКОЛИК МАЛИЙ

Дербник

Falco columbarius Linnaeus, 1758

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Соколові – Falconidae

Рід налічує близько 40 видів світової фауни; в Україні зустрічається 8 видів, на території Донецької області – 7.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У Донецькій області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ В РЕГІОНІ

Пн. Америка, Європа, Азія, крім Крайнього Півдня, Мала Азія і Передсередземномор'є, частина Пн. Африки. Україна та Донецька область лежать за межами гніздового ареалу підсоколика малого, але під час міграції та взимку він зустрічається на всій території.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Взимку і під час прольоту зустрічається у найрізноманітніших відкритих ландшафтах і в угіддях, де деревна рослинність межує з відкритими місцевостями. Перебуває на гніздуванні у тундрі, лісотундрі, ділянках тайги, що межують з моховими болотами.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Досить рідко, але регулярно зустрічається на прольоті та взимку. Чисельність виду у межах області встановити неможливо, оскільки підсоколики у цей період постійно пересуваються і їх кількість у межах території дуже залежна від погодних умов. Імовірно, на зимівлі більш чисельний в південних районах

області. У місцях гніздування зниження чисельності виду відбувається через рубки, пожежі, хижацтво сірої ворони і яструба великого. Мають місце факти нелегального вилову підсоколика малого з метою перепродажу. Основна небезпека для виду на території Донецької області пов'язана з незаконним відстрілом хижих птахів.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Трохи менший за галку. Верх тіла й голова сизі, низ тіла світлувато-рудий з позовжніми плямами. У самки спина бура, з поперечно розташованим іржавчато-бурим малюнком, черевце – охристе з бурими видовженими мітками, хвіст смугастий з темним кінцем. На місцях гніздування у північних широтах з'являється у травні. Гнізда влаштовує на землі, на скелях та на деревах. Кількість пташенят у виводку – 3-5. На території Донецької області зустрічається з жовтня по березень. Основним раціоном підсоколика малого є дрібні птахи, іноді ссавці. Здобич бере головним чином «у наліт», рідше із землі. Основний спосіб полювання – низький бриючий політ серед чагарників, характерні раптові повороти.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Включений у Додатки 2 Бернської, Боннської і Вашингтонської конвенцій. На зимівлі охороняється в НПП «Святі Гори» та «Меотида», РЛП «Краматорський», філії УСПЗ «Кальміуський».

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

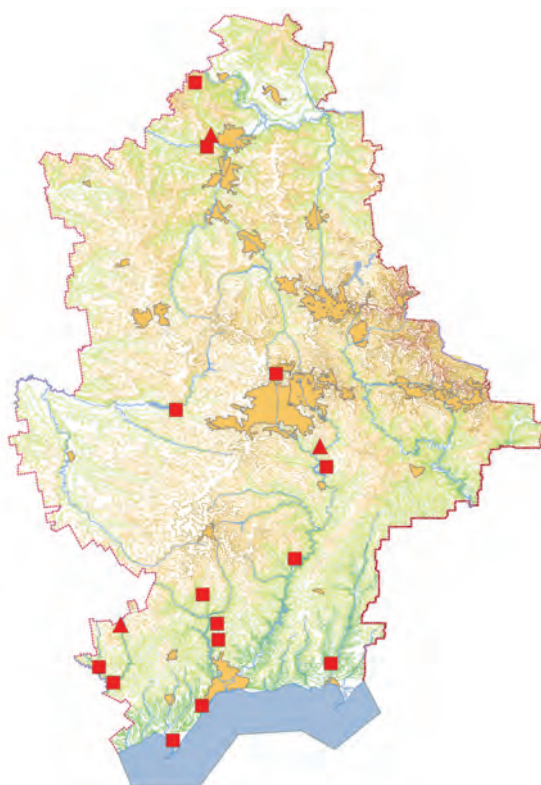
Для збереження виду у природі необхідно посилити відповідальність за браконьєрське здобування хижих птахів, охороняти дрібних горобиних, як кормову базу підсоколика малого, не допускати вилову живих соколоподібних та їх контрабандний продаж за кордон.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Зубаровський, 1977; Шидловський, Лисачук, 2007; Ляпустин, 2008; Карякин, Ніколенко, 2009; Шаблявичюс, 2010.
Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Тараненко Л. І.

Автор: Височин М. О.

Фото: Шельвінський В. І.

КІБЧИК

Кобчик

Falco vespertinus Linnaeus, 1766

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Соколові – Falconidae

Рід налічує близько 40 видів світової фауни; в Україні зустрічається 8 видів, на території Донецької області – 7.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У Червоному списку МСОП та Європейському Червоному списку має статус близький до стану загрози зникнення (NT). У Донецькій області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ В РЕГІОНІ

Східна та Центральна Європа, Північний Казахстан, Сибір до Алтаю. Зимує в Африці. В Україні поширений у Степовій зоні, незначна частина популяції мешкає у Лісостепу. Гніздиться на всій території Донецької області.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Зустрічається по річкових долинах, степах, агроценозах у місцях скупчення дерев і чагарників. Під час прольоту зупиняється у відкритих місцях перебування – сільськогосподарські поля, поклади, відпочиває у лісостугах, на проводах ЛЕП вздовж доріг.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Раніше був широко поширеним і чисельним видом птахів Донецької області. У 1930-і рр. існували колоніальні поселення у Велико-Анадольському лісі та у лісостугах Маріупольської станції (гніздились понад 100 пар). З 1950-х рр. спостерігається загальне

зменшення кількості птахів і зникнення його з відомих місць гніздування. У наш час чисельність кібчика в області оцінюється у 250-300 пар, при цьому більшість популяції знаходиться у приморських р-нах, а у центральних та північних – зустрічаються окремі пари. Основними чинниками, що впливають на скорочення чисельності виду, є розорення степів, використання інсектицидів, які діють також на теплокровних, скорочення кормової бази, відстріл воронових і розорення їх гнізд, які кібчик використовує як місця гніздування, хижацтво яструба великого.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Весняний проліт у Донецькій області відбувається у другій половині квітня – перших числах травня. На гніздових ділянках птахи з'являються у першій – другій декадах травня. Найчастіше займає гніздові споруди сорок та інших воронових. Нерідко влаштовує колоніальні поселення, поселяючись у старих чи діючих колоніях граків. Пташенят у виводках 3-4. Осінній проліт, більш масовий, ніж навесні, відбувається у середині вересня, іноді тягнеться до початку жовтня. Восени зустрічаються зграї кібчиків у десятки, чи навіть, сотні птахів. Переважно ентомофаг, хоча іноді харчується мишоподібними гризунами і плазунами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Включений у Додатки 2 Бернської, Боннської та Вашингтонської конвенцій. Велика популяція кібчика охороняється в НПП «Меотида».

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Внесення до ЧКУ зі статусом «рідкісний». Суворий контроль за використанням інсектицидів та заборона особливо токсичних препаратів. Охорона воронових птахів, як основних постачальників гніздових будівель для кібчика, створення об'єктів ПЗФ в місцях масового гніздування виду.

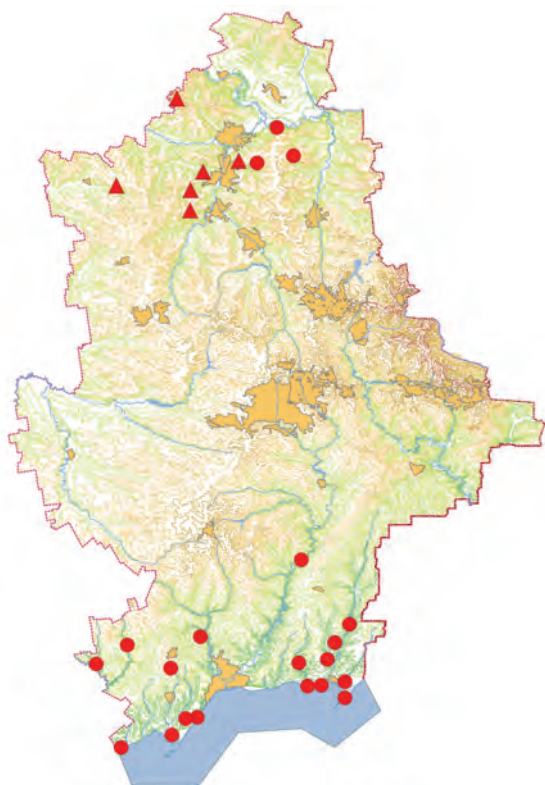
Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Пилипенко, 2003; Молодан и др., 2010; Высочин, 2011; Милобог, Ветров, 2012; Бронскова, 2013; Высочин, 2013.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Соломашенко Ю. В.

Автори: Высочин М. О., Чайка М. О.

Фото: Попенко В. М.

БОРИВІТЕР СТЕПОВИЙ

Степная пустельга

Falco naumanni Fleischer, 1818

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Родина Соколові – Falconidae

Один з близько 40 видів роду у світовій фауні, з них 8 – у фауні України і 7 – у Донецькій області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС.

Включений до ЧКУ – зникаючий. У Донецькій області – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ.

Півд. Європи від Піренейського півострова, Півн.-Зах. Африка, острови Середземного моря, Півд. України, Росії, М. Азія, Закавказзя, Казахстан, Сер. і Центр. Азія. Раніше в Україні – степова і лісостепова смуга, на сьогодні тільки Крим. У Донецькій області до 2000-х рр. гніздився у філії УСПЗ «Крейдяна флора».

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ.

Віддає перевагу відкритим місцевостям степового і пустельного характеру, з горбистим рельєфом, зустрічається на крейדיаних, глинистих обривах, виступах скель, спорудах людини в степу.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ.

На рубежі XX ст. в колишньому Маріупольському повіті на осінньому прольоті дослідники спостерігали великі зграї. До 1930-х рр. степовий боривітер зали-

шався звичайним на узбережжі Азовського моря та в південній частині Донецької області, зустрічався у басейні Сіверського Дінця; зазначалося колоніальне гніздування виду. Загальний спад чисельності і значне скорочення ареалу припало на 1930-ті, а потім на 1960-ті рр. У філії УСПЗ «Крейдяна флора» гніздилися у різні роки від 2 до 5 пар, з 1990-х рр. гніздування стало нерегулярним. Негативний вплив мали розорювання цілини, відстріл хижих птахів, широке застосування пестицидів. Спостерігали переслідування птахів пугачем, мали місце факти вилучення пташенят людиною.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ.

Самці боривітра степового відрізняються від самців боривітра звичайного сірим кольором частини дугорядних махових, відсутністю будь-яких «вусів» і темних плям на спині і верхній частині крил. Надійною ознакою є світлий (іноді білий) колір кігтів. Гніздовий перелітний птах. З'являється на місцях гніздування у кінці березня – квітні. Відкладання яєць у кінці квітня – початку травня. Гнізда влаштовує у норах, розпадках скель і обривів. У кладці 4-5 яєць. Пташенята вилітають у липні. Відліт наприкінці серпня-вересні. Харчується переважно комахами, дрібними гризунами, птахами і плазунами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ.

Включений до Додатків II Бернської, Боннської та Вашингтонської конвенцій. Вид перебував на гніздуванні на території філії «Крейдяна флора» УСПЗ.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ.

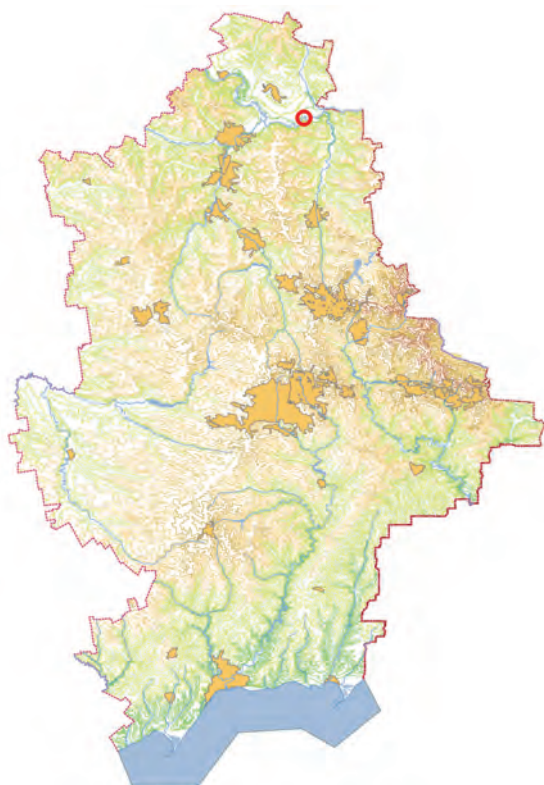
Проведення біотехнічних заходів із залучення до гніздування. Охорона наявних цілинних степових ділянок шляхом створення об'єктів ПЗФ, впровадження на них заходів спеціально розробленого «Національного плану дій зі збереження боривітра степового в Україні».

Джерела інформації:

Зубаровський, 1977; Писарев и др., 1998; Кінда, 2000; Тараненко, 2005; Стригунов та ін., 2009

Автори: Височин М. О. Тараненко Л. І.

Фото: Уколов І. І.

ПУГАЧ

Филин

Bubo bubo (Linnaeus, 1758)

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Родина Совові – Strigidae

Один з 13 видів роду; єдиний вид роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Занесений до ЧКУ – рідкісний. На території Донецької області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

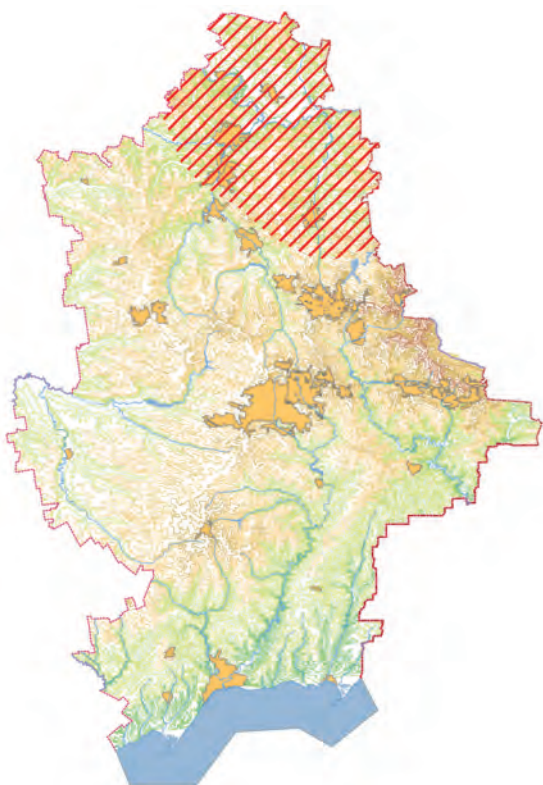
Велика частина Євразії та Північної Африки. В Україні ареал розірваний: частина птахів мешкає на півночі і заході, а частина – на сході країни. У Донецькій області – в північних районах, переважно, в межах Слов'янського і Бахмутського районів.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Яружно-балкові системи річок, які межують з відкритими просторами, степові балки.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні гніздиться не менше 200 пар, причому більша частина – на сході. У Донецькій області чисельність, ймовірно, не перевищує 5-7 пар. На стан популяції негативно діє знищення природних умов гніздування, зменшення кормової бази, застосування отрутохімікатів, які діють на теплокровних, незаконна добича птахів. Крім того, тут проходить межа ареалу.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Веде осілий спосіб життя, здійснюючи невеликі кочівлі в зимовий період. Токування спостерігається в кінці зими. Гнізда влаштовує на землі під кореневищами дерев або кущів на схилах крутих урвищ і ярів, або в нішах крейдяних і глиняних уступів урвищ. До відкладання яєць приступає протягом березня, рідше в кінці лютого. Пташенята з'являються в гніздах з початку квітня. Пари, як правило, постійні. У кладці 2-5 яєць. Насиджування триває близько 33-35 днів. Пташенята залишають гніздові ділянки, в основному, на початку липня. Спектр харчування дуже різноманітний, переважають птахи, дрібні гризуни і їжаки.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області вид охороняється в Національному природному парку «Святі Гори» і в РЛП «Краматорський». Включений до Додатків II Бернської та Боннської конвенцій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Дотримання режиму тиші в гніздовий період в місцях гніздування. Просвітницька робота серед мисливців та місцевого населення, контроль незаконного відстрілу в мисливський сезон.

Джерела інформації:

Дьяков, 2000; Попов, 2000;
Ветров, Кондратенко, 2002; Ветров, 2003.

Автор: Ветров В. В.

Фото: Мосін Г. Г.

СОВА БОЛОТЯНА

Болотная сова

Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Родина Совові – Strigidae

Один з 4-х видів роду; один з 2-х видів роду у фауні України та Донецької області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – рідкісний. У межах області – вразливий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Вид – космополіт. Ареал охоплює Європу, Сибір, Дальній Схід, Малу Азію, Монголію, Північний Китай, Північно-Західну і Південну Африку, Мадагаскар, Північну і Південну Америку. Поширена спорадично. Дуже рідкісний вид у фауні області, але у відповідних умовах може гніздитися по всій території.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Степові, лісові та тундрові болота. Відкриті простори. В умовах Донецької та Луганської областей – вологі ділянки понижень в заплавах малих річок і високотравний степ, що не коситься і поріс чагарниками, солончакові луки.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

До 1991 року нерегулярно по 1-2 пари гніздилися в УСПЗ у відділеннях «Кам'яні могили» і «Хомутовський степ». Потім зникла і відновила гніздування в 2004 р. в «Хомутовському степу», де пара сов гніздилася на

абсолютно-заповідні ділянки. У 2009 році на Кривосоському лимані, Єланчанських баках і Безіменній косі успішно вивели потомство 5 пар. Можливе розмноження і в інших місцях області. Деяке збільшення чисельності відбувається у роки піків чисельності гризунів. Під час зимівлі регулярно відзначається в невеликій кількості по всій території області. На стан популяції виду впливають розорювання степових балок, інтенсивна експлуатація заплавл річок, сінокошіння, випас худоби, городництво, забудова та рекреація. Гнізда і кладки страждають від випалювання трави у весняний період.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Єдиний вид наших сов, що гніздиться у відкритих просторах на землі. Гніздо серед густої трави, під кущем. Кладка складається з 3-8 яєць. Насиджування триває 24-28 днів. Пташенята залишають гніздо на 12-17 день і тримаються неподалік у траві, де їх годують батьки. Дорослі птахи активно охороняють гніздо, нападаючи на загрозу. Полює не тільки вночі, але і вдень. Сідає зазвичай на землю або на горизонтальну гілку дуже низько над землею. Взимку під час днювань любить відпочивати під навісами, утвореними куртинами ковили.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області охороняється в Українському степовому природному заповіднику та НПП «Меотида». Входить до Додатка II Бернської конвенції.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Виявлення місць гніздування і виключення в таких місцях антропогенних факторів. Суворе дотримання законодавства охорони малих річок, припинення оранки заплавл і знищення боліт. Недопущення експлуатації пасовищних земель сільських рад іншими користувачами, що не несуть відповідальності за їх збереження. Проводити роз'яснювальну роботу серед мисливців

Джерела інформації:

Дементьев и др., 1948; Сиренко, Мартынов, 1998; Скубак, 2005.

Особисті повідомлення: Дьяков В. А., Пилипенко Д. В., Сиренко В. О.

Автори: Тимошенко В. А., Бронсков О. І.

Фото: Молодан Г. М.

СОВКА

Сплюшка

Otus scops (Linnaeus, 1758)

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Родина Совові – Strigidae

Рід налічує 40 видів, єдиний вид роду в фауні України, представлений номінативним підвидом.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – рідкісний. На території області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

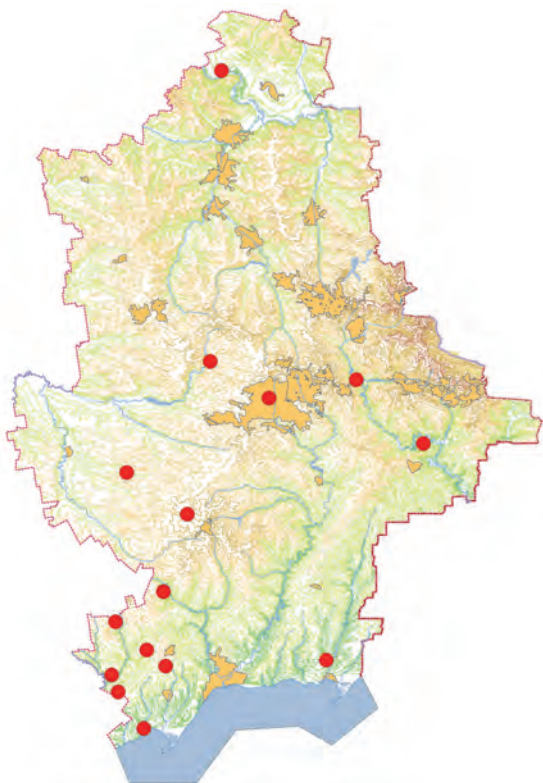
Пд. и Центральна Європа, Пн. Африка, Центральна Азія. Зимує в Екваторіальній Африці. В Україні на гніздуванні у Степовій зоні та подекуди заходить в Лісостеп. У Донецькій області розповсюджена по всій території, але на півночі зустрічається спорадично і нерегулярно.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Різноманітні типи листяних лісів, але уникає суцільних лісових масивів, в яких зустрічається поруч з населеними пунктами та іншими безлісими ділянками. А також групи та окремо стоячі дерева вздовж степових річок, сади та населені пункти.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

Загальна чисельність в Україні оцінена в 2-4 тис. пар. На початку XX століття вид зустрічався по всьому регіону, але в Приазов'ї нерегулярно, де чисельність почала помітно зростати з появою штучних лісів. В 1937-

38 рр. у Великоанадольському лісі налічувалося 10-15 пар, а в 1955 їх було 45-50. В теперішній час гніздиться по штучних лісах і навіть невеликих куртинах дерев вздовж річок в Приазов'ї, де в сприятливих умовах з однієї точки можна чути 2-3 самців. Нечисленна в байрачних лісах кряжу. На півночі області зустрічається рідше, де в Святогірську за більш ніж десятирічні спостереження зустрінуто всього один раз в тополевіниках вздовж р. Сіверський Донець. Чинники загрози достеменно не вивчені, найвірогідніше – зменшення площ старих лісів з дуплистими деревами, хижацтво куниці кам'яної, конкуренція сови вухатої.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Гніздовий, перелітний вид. На місцях гніздування з'являється з кінця березня – до початку травня. Моногамний. Гніздиться в дуплах дерев, у старих гніздах сороки, штучних гніздівлях, норах. Кладка з 3-6 білих яєць. Період відкладання з третьої декади травня до початку липня. Насиджування 21-29 днів. Пташенята залишаються в гнізді до трьох тижнів. Починають літати через 30-33 дні. На півдні України осіння міграція відбувається в кінці вересня. Живиться переважно комахами, рідше (в холодну погоду) гризунами і дрібними птахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Бернської (Додаток II), Боннської (Додаток I та II) і Вашингтонської конвенції (Додаток II). Охороняється в багатьох об'єктах природно-заповідного фонду області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Потребує збереження стиглих насаджень і дуплистих дерев, вивчення екології та контролю стану популяцій, виявлення та охорони місць гніздування, приваблювання у штучні гніздівлі.

Джерела інформації:

Сомов, 1897; Вальх, 1911; Боровиков, 1907; Волчанецкий и др., 1954; Будниченко, 1965; Тараненко, 1998; Пилипенко, 2003; Дьяков, Пилипенко, 2007; Башта, Архипов, 2009.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І.

Автори: Тараненко Л. І., Пилипенко В. Д.

Фото: Архипов О. М.

СИЧ ХАТНІЙ

Домовий сич

Athene noctua (Scopoli, 1769)

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Родина Совові – Strigidae

Єдиний з чотирьох видів роду в фауні України.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

У Донецькій області – рідкісний.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Помірна полоса Європи, наскрізь Малу Азію, Іран, Середню і Центральну Азію, південь Сибіру до Тихоокеанського узбережжя. Поширення виду співпадає із засушливою зоною Палеарктики (степи, пустелі, гори, частково лісостеп), але в Центр. і Зах. Європі заходить в область лісів, що пов'язано з поширенням польових ландшафтів. На території області зустрічається скрізь, але спорадично.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Агроландшафти, околиці населених пунктів, покинуті кар'єри та ферми, скальні виходи, глинясті та крейдяні яри з крутими схилами.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Луганській обл. вид став рідкісним, в Дніпровській – дуже рідкісним. В Донецькій обл. він перестав гніздитися у берегових обривах Азовського моря, де раніше був звичайним, що, можливо, зв'язано з великою кількістю відпочиваючих і будівельними роботами. Знизилася його чисельність і в агропольових ландшафтах, де розміри полів стали більшими, а окремих будівель

стало менше. В наступний час він більше йде у великі міста, де на околицях є покинуті будівлі, але сучасна забудова його не влаштовує. В літературі зустрічаються відомості про загибель сичів в від голоду сурові зими з малою кількістю мишей. Серед ворогів – більш крупні види сов, у тому числі і пугач, куниці, свійські кішки.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

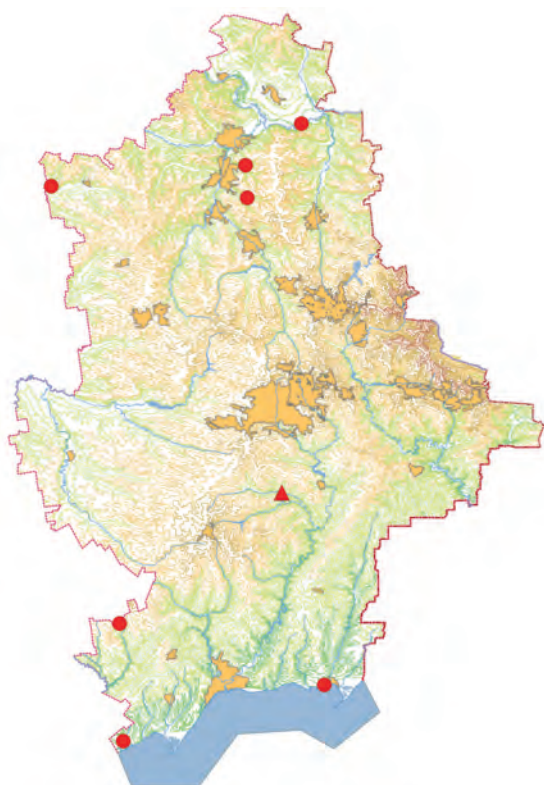
Гніздовий птах. Невеличка сова зі щільною статуєю, за розмірами з дрозда, без пір'ястих вушок на голові. Загальний тон оперення світло – бурий з білуватими плямами. Рогівка жовта, кігті – чорні. Веде нічний спосіб життя, але може з'являтися ввечері, ще при світлі. Сідають зазвичай на землю, стовпи, стіни розвалин та інші узвишшя. Коли птах занепокоєний, він робить характерні «нахили». Політ хвилюподібний, як у дятлів. Гнізда влаштовує в норах, пустотах стін покинутих будівель, під дахами господарських споруд. Наприкінці квітня – початку травня відкладає 4-7 білих яєць, насиджування триває 27-28 діб, ще через місяць малі покидають гніздо. До раціону входять миші, крупні комахи, іноді птахи, ящірки.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На території Донецької області охороняється у відділеннях УСПЗ «Крейдяна флора», «Кам'яні могили» та інших об'єктах ПЗФ. Занесений в Додаток II Бернської конвенції.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Необхідне виявлення і захист місць гніздування і птахів, проведення роз'яснювальної роботи, принаймні серед сільського населення, в якого панує упередженість проти цього виду. Заборона використання сильнодіючих отрутохімікатів. Для його привернення слід розвішувати штучні гніздівлі.

Джерела інформації:

Сиренко, Мартынов, 1998; Денщик, Сулик, 2000; Белик и др., 2003; Кузменко, 2003; Булахов и др., 2008.

Особисті повідомлення: Бронсков О. І., Височин М. О.

Автор: Тараненко Л. І.

Фото: Бронсков О. І.

СИПУХА

Сипуха

Tyto alba (Skopoli, 1769)

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Родина Совові – Strigidae

Рід налічує 9 видів, єдиний вид роду у фауні України та області.

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС

Включений до ЧКУ – зникаючий. На території області – зникаючий.

АРЕАЛ ВИДУ ТА ЙОГО ПОШИРЕННЯ У РЕГІОНІ

Ареал виду охоплює Європу (крім Північної та Східної), Південну Азію, Північну і Південну Америку, Африку, Австралію. До недавнього часу відомий тільки в Західній і Центральній Україні. На даний момент відомі зустрічі на півдні Запорізької та Донецької областей.

МІСЦЯ ІСНУВАННЯ

Горища в старих будинках і господарських будівлях, які не використовуються, дупла старих дерев.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЛІМІТУЮЧІ ФАКТОРИ

В Україні оцінюється до 30 гніздових пар. Постійно падає. У більшості місць, де вид гніздився раніше, гніздування вже не відзначається. Раніше ніколи не відзначалася на узбережжі Азовського моря. Але на початку тисячоліття зустрінуто в Запорізькій області поблизу

села Чорноземне Мелітопольського р-ну. Крім того 08.11.2005 р. в селі Самсонове Тельманівського р-ну Донецької області було знайдено ослабленого птаха, якого після лікування було відпущено на волю. Це єдина зустріч виду в регіоні. Вид тут знаходиться на межі ареалу. Впливає недолік місць існування, особливо старих дуплистих дерев, холодні зимові умови, використання отрутохімікатів проти мишоподібних.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЇ

Осілий вид. Проміж гніздового періоду кочує на невеликій відстані. Шлюбний період починається в березні. Наприкінці квітня самка відкладає 4-8 яєць і насиджує їх 32-34 дні. Молоді залишають гніздо на 35-45 день після вилуплення. Основна їжа сипухи – мишоподібні гризуни. У роки піків їх чисельності сови можуть робити 2 кладки. Харчується також іншими дрібними ссавцями, птахами і земноводними. Полює тільки вночі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Підлягає охороні відповідно до Додатків II Бернської і Вашингтонської конвенцій, CITES. Практичні заходи охорони не здійснювалися.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДУ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Потребує збереження стиглих насаджень і дуплистих дерев, приваблювання в штучні гніздівлі. Обмеження використання сильнодіючих отрутохімікатів.

Джерела інформації:

Кошелев, Белашков, 2002; Бокотей, Башта, 2009.

Автор: Тімошенков В. А.

Фото: Ветров В. В.